

SOSYOLOJİ ALANINDA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR

Editör: Prof.Dr. Cahit ASLAN

yaz
yayınları

Sosyoloji Alanında Bilimsel Araştırmalar

Editör

Prof.Dr. Cahit ASLAN

yaz
yayınları

2026

Sosyoloji Alanında Bilimsel Araştırmalar

Editör: Prof.Dr. Cahit ASLAN

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-8996-17-3

Mart 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Raymond Aron'un Sosyoloji Düşüncesi: Fransız Liberalizmi ve Batı Felsefesi.....	1
<i>Arif AKBAŞ</i>	
Mitolojik Figürlerden Destanlara Türk Mitolojisinin Ana Hatları	51
<i>Şeniz ANBARLI BOZATAY, Cansu MARAŞ</i>	
Etkileşimler Sosyolojisi: Sembolik Etkileşimcilikten Etnometodolojiye Teorik Bir İzlek	69
<i>Öznur YILMAZ ALTUN</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

RAYMOND ARON’UN SOSYOLOJİ DÜşÜNCESİ: FRANSIZ LİBERALİZMİ VE BATI FELSEFESİ

Arif AKBAő¹

1. GİRİş

Bu bölümde Fransız filozof, siyaset bilimci, tarihçi ve gazeteci, asrımızın en önde gelen düşünürlerinden biri olan Raymond Aron’un çalışmaları yorumlayıcı bir yaklaşımla ele alınıp tartışılacaktır. Bu çaba onun sosyolojik izahatının yapılması açısından bir önem taşımaktadır. Raymond Aron (1905-1983), Fransız bir filozof, sosyolog, siyaset bilimci ve gazeteci olarak bilinir. Aron, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında, Fransız entelektüel hayatında etkili bir figür olarak öne çıkmıştır. Sosyoloji alanındaki çalışmaları ve siyaset bilimi üzerine yaptığı katkılar, onu önemli bir düşünür haline getirmiştir. Aron’un sosyolojiye katkıları, özellikle toplumsal değişim, demokrasi, totalitarizm, ideoloji ve siyasi güç gibi konuları içerir. Onun düşünceleri genellikle eleştirel bir perspektife sahiptir ve Marksist düşünceye karşı durmaktadır. Aron, toplumları inceleyerek sosyal fenomenleri anlama çabasında, eleştirel bir rasyonalizm ve tarih bilinciyle yaklaşmıştır. Aron’un en önemli eserlerinden biri “La Sociologie allemande contemporaine” (Çağdaş Alman Sosyolojisi) adlı eseridir. Bu eserinde, Almanya’da gelişen sosyolojik düşünceyi inceler ve eleştirir. Ayrıca, “The Opium of the Intellectuals”

---

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Pazarlama Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, Sivas, Türkiye, ORCID: 0000-0002-8480-4350.

(Entelektüellerin Afyonu) adlı eseriyle de bilinir. Bu eserinde ise entelektüellerin ideolojik saplantılara düşme eğilimini eleştirir ve düşünce özgürlüğünün önemine vurgu yapar. Aron, aynı zamanda siyaset bilimi alanında da etkili bir düşünürdü. Onun siyasi düşüncesi, liberal demokrasi, özgürlük ve bireysel haklar gibi konulara odaklanırken, aynı zamanda Soğuk Savaş dönemindeki uluslararası ilişkileri de analiz etmektedir. İlâveten, Raymond Aron, sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarında yaptığı katkılarıyla tanınan bir düşünürdür. Eleştirel ve analitik yaklaşımı, sosyal bilimlerdeki düşünceyi zenginleştirmiştir.

Fransız sosyolojisi, kökenleri 19. yüzyılın sonlarına dayanan ve bir dizi önemli düşünür tarafından etkilenen bir sosyoloji geleneğidir. Fransız sosyolojisi, toplum ve kültür arasındaki ilişkiyi vurgular. Özellikle Émile Durkheim'ın çalışmaları, toplumsal dayanışma ve normlar gibi kültürel faktörlerin toplumun yapısını nasıl etkilediğini anlamaya yöneliktir. (Clark, 1968, s. 36-71) Fransız sosyolojisi, toplumsal yapının incelemesine odaklanır. Durkheim'ın “toplumsal bölünme” kavramı ve sosyal roller üzerine yaptığı çalışmalar, toplumsal düzenin ve yapının nasıl işlediğini anlamaya yönelik önemli katkılardır. Fransız sosyologlar, bireyler arası iletişim ve sembolik etkileşime de önem verirler. Michel Foucault'un çalışmaları, bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiyi anlamak için sembolik etkileşim konseptini kullanır. Fenomenoloji, bireylerin algı ve deneyimlerini anlama amacını taşıyan bir felsefi yöntemdir. Fransız sosyologlar, fenomenolojik yaklaşımları kullanarak bireylerin sosyal gerçeklikle nasıl etkileşime girdiğini anlamaya çalışırlar. Fransız sosyologlar genellikle eleştirel bir perspektife sahiptirler. () Toplumdaki eşitsizlik, güç dinamikleri ve toplumsal değişim gibi konularda eleştirel analizler yaparak sosyal sorunları anlamaya çalışırlar. Yapısalcılık, Fransız sosyolojisinde etkili olan bir teorik yaklaşımdır. Claude Lévi-Strauss'un antropolojideki yapısalcı yaklaşımı, Fransız

sosyologları etkilemiştir. Ayrıca, postyapısalcı düşünürlerin (örneğin Michel Foucault, Jacques Derrida) eserleri de önemlidir. Postyapısalcılık, dilin ve sembollerin sosyal yapıyı nasıl şekillendirdiğini vurgular. Fransız sosyolojisi, toplumsal değişimi ve direnişini anlamaya odaklanır. Pierre Bourdieu'nün çalışmaları, toplumsal sınıf, kültür ve eğitim gibi konularda yapılan analizlerle toplumsal değişimi incelemiştir. Bu özellikler, Fransız sosyolojisinin genel eğilimleridir, ancak elbette kişisel perspektifler ve vurgular arasında farklılıklar olabilir. Fransız sosyologlar, genellikle farklı teorik çerçeveleri birleştirerek zengin ve çok yönlü bir sosyoloji geleneği oluşturmuşlardır. Raymond Aron da bu geleneğin en önemli temsilcilerinden biridir. (Merton, 1934, s. 537-545)

Kıta Avrupa felsefesi, genellikle Almanya ve Fransa gibi Kıta Avrupa ülkelerinde gelişen bir felsefi geleneği ifade eder. Kıta Avrupa felsefesi, fenomenolojiyi benimsemiştir. Fenomenoloji, bilincin ve deneyimin yapılarını anlama amacı güder. Edmund Husserl, bu alanda öncü bir figürdür ve onun çalışmaları birçok Kıta Avrupa filozofunu etkilemiştir. Varoluşçuluk, bireyin varoluşsal durumu, özgürlük ve sorumluluk gibi konulara odaklanan bir felsefi harekettir. Jean-Paul Sartre, Albert Camus gibi düşünürler, varoluşçuluğun önemli temsilcilerindendir. Kıta Avrupa felsefesi, dilin, sembollerin ve kültürel yapıların önemine vurgu yaparak, yapısalcılık ve postyapısalcılık gibi düşünsel akımları benimsemiştir. (Critchley, 1997, s. 347-363) Claude Lévi-Strauss'un antropolojik yapısalcılığı ve Jacques Derrida'nın dekonstrüksiyonu bu çerçevede önemli rol oynamıştır. Kıta Avrupa felsefesi, toplumsal eleştiri ve eleştirel teoriyi önemser. Frankfurt Okulu'nun düşünürleri, özellikle Theodor Adorno ve Max Horkheimer, kapitalizm eleştirisi ve kültürel eleştiri gibi konularda etkili olmuşlardır. Phenomenologie des Geistes (Zihnin Fenomenolojisi): Alman idealist filozof Georg Wilhelm

Friedrich Hegel'in eseri "Phenomenologie des Geistes," (Zihnin Fenomenolojisi) Kıta Avrupa felsefesinde önemli bir dönemektir. Bu eser, tarih ve düşünce tarihi konularına odaklanarak bir dizi evrimi ve zihinsel süreci inceler. Kıta Avrupa felsefesi, postmodernizmi benimsemiştir. Postmodernist düşünce, büyük anlatıların reddi, gerçeğin çokluğu ve çeşitliliği, metanın oyunu gibi konulara odaklanır. Kıta Avrupa felsefesi, kültürel, toplumsal ve politik eleştiriyi vurgular. Bu, özellikle 20. yüzyılın ortalarında kültürel teorinin ve eleştiri çalışmalarının gelişmesinde etkili olmuştur. Kıta Avrupa felsefesi, ontolojik (varlık) ve epistemolojik (bilgi) sorulara önem verir. Gerçeğin doğası, bilginin kaynağı ve sınırları gibi temel felsefi meselelere odaklanır. Kıta Avrupa felsefesi genellikle analitik felsefe ile karşılaştırılır. Analitik felsefe genellikle dilbilim ve mantık gibi formel yöntemlere dayanırken, Kıta Avrupa felsefesi genellikle daha soyut, tarih ve kültürle daha yakından ilgili olan konulara odaklanır. Ancak, bu genellemeler her düşünür için geçerli olmayabilir, çünkü her bir filozof kendi özgün yaklaşımını benimsemiştir. (West, 2010, s. 11-19)

Fransız liberalizmi, Fransa'da ortaya çıkan ve gelişen liberal düşünce akımını ifade eder. Bu akım, genellikle 18. ve 19. yüzyıllarda etkili olmuştur. Fransız liberalizmi, özgürlük, eşitlik, bireysel haklar ve serbest piyasa ekonomisinin vurgulandığı bir düşünce sistemini içerir. Ancak, Fransız liberalizmi, diğer liberal düşünce akımlarından bazı önemli farklara sahiptir. Fransız liberal düşüncesinin öncülerinden biri olan Montesquieu, siyasi iktidarın ayrılığına vurgu yaparak, yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden ayrılmasının önemini savunmuştur. Jean-Jacques Rousseau ise sosyal sözleşme teorisiyle tanınır. (Craiu, 2003, s. 3-9) Rousseau, bireylerin toplumsal sözleşme yoluyla bir araya gelerek toplumun temel kurallarını oluşturduğunu savunmuş ve genel iradenin egemenliği fikrini ortaya atmıştır. Fransız liberal düşüncesinin diğer önemli temsilcileri arasında

Voltaire, Turgot, Condorcet ve Benjamin Constant bulunmaktadır. (Welch, 1984, s. 4-5) Bu düşünürler, bireysel özgürlükleri savunmuş, devletin müdahalesini sınırlamak ve yurttaşların haklarını korumak için hukukun üstünlüğünü vurgulamışlardır. Ancak, Fransız liberalizmi, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında, diğer Avrupa ülkelerindeki klasik liberalizmden farklı bir evrim geçirmiştir. Fransa’da devlet müdahalesine karşı olan klasik liberal düşünce, zaman içinde devletin ekonomiye daha fazla müdahalesini savunan düşüncelerle gelişmiştir. Bu durum, Fransız liberalizminin özgün bir karakter kazanmasına neden oldu. Bu dönüşüm, Fransız liberalizminin bazı çelişkili özelliklere sahip olduğu ve kendi içinde çeşitlilik gösterdiği anlamına gelir. (Ghins, 2022, s. 1-5)

Fransız siyaset felsefesi, tarih boyunca birçok önemli düşünür tarafından şekillendirilmiş ve çeşitli akımları içermiştir. Bu düşünürler, genellikle sosyal sözleşme, özgürlük, eşitlik ve adalet gibi konulara odaklanarak, siyasetin temel ilkelerini tartışmışlardır. Montesquieu, “Ruhlar Yasaları” adlı eserinde devlet iktidarının ayrılması ilkesini savunarak, yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden bağımsız olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu, modern anlamda bir anayasal düzenin temelini atmıştır. (Lilla, 1994, s. 2-8) Rousseau, “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde, bireylerin toplum içindeki haklarına ilişkin teoriler geliştirmiştir. Genel irade kavramını ortaya atarak, bireyin toplum içindeki haklarını toplumun genel iradesine tabi kılma fikrini öne sürmüştür. Voltaire, aydınlanma düşüncesinin öncülerinden biridir. Özgürlük, hoşgörü ve adalet gibi konularda eserler vermiş, despotizme ve dogmatizme karşı çıkmıştır. “Candide” adlı eseri, toplumsal eleştiriler içerir. Sartre, varoluşçuluk ve fenomenoloji akımlarının etkisi altında, özgürlük ve bireysel sorumluluk konularına odaklanmıştır. “Varlık ve Hiçlik” adlı eseri, insanın özgürlüğünü ve sorumluluğunu tartışır. Foucault, güç ilişkileri, bilgi ve disiplin konularında önemli katkılarda

bulunan bir dūřündür. “Denetim ve Cezanın Doęuřu” adlı eseri, ceza sistemini ve toplumsal kontrolü eleřtirmiřtir. Durkheim, sosyoloji alanında önemli bir figürdür. Toplumsal bütünleřme, normlar ve deęerler üzerine çalıřmıřtır. “İř bölümü Üzerine” adlı eseri, toplumsal dayanıřma ve farklılařma konularını ele alır. Fransız siyaset felsefesi, zaman içinde farklı dūřünce akımlarıyla evrilmiř ve çeřitlenmiřtir. Bu dūřünürlerin eserleri, siyasi dūřünce tarihinde önemli izler bırakmıř ve birçok modern politika teorisini etkilemiřtir. (Descombes, 1980, s. 10-20)

2. RAYMOND ARON’UN FRANSIZ SOSYOLOJİSİ, KITA FELSEFESİ, FRANSIZ LİBERALİZMİ, SİYASET FELSEFESİ HAKKINDAKİ FİKİRLERİ

Raymond Aron’un Fransız sosyolojisi ve dūřünce sistemine katkıları çok farklı konularda olmuştur. Başlangıçta École Normale Supérieure’de Jean -Paul Sartre ve Paul Nizan’ın arkadaşı ve öğrenci arkadaşıydı, totaliterizmin yükselişi sırasında egemen olan pasifist ve solcu entelektüel çevrenin akıntısına karşı çıkararak liberalizmin ateşli bir destekçisi olmuştu. En ünlü eseri olan Entelektüellerin Afyonu’nda entelektüellerin komünist rejimlere karşı körlüğünü ve yardımseverliğini kınar. (Znepolski, 1994, s. 869) Aron, 30 yıl boyunca Le Figaro gazetesinin başyazarıydı. Son yıllarında L’Express’te çalıştı. 1978’de liberal bir toplumu yönetmesi gereken ilkeleri savunmak ve aydınlatmak için Commentaire entelektüel dergisini kurmuştur. Bařta Paris Siyasi Araştırmalar Enstitüsü ve École des Hautes Études en Sciences Sociales olmak üzere 30 yıl boyunca ders verdi ve 1970 yılında Collège de France’da “Modern Medeniyet Sosyolojisi” kürsüsü sahibi olmuştur. Bu kürsüde Marx, Clausewitz, Kojève ve Sartre gibi ünlü filozofların fikirleri tartışılmaktaydı. (Smets, 2011, s. 29-73) Çoklu becerileri ve ilgi alanları (ekonomi,

sosyoloji, felsefe, uluslararası ilişkiler, jeopolitik) sayesinde öne çıkmaktadır. Ayrıca düşünceleriyle günümüz entelektüelleri arasında büyük bir itibar kazanmıştır.

Onun öğretilerini pek çok kişi takip etti: “Jean Baechler, Alain Besançon, Pierre Birnbaum, Raymond Boudon, Pierre Bourdieu, Jean-Claude Casanova, Julien Freund, André Glucksmann, Pierre Hassner, Stanley Hoffmann, Henry Kissinger, Jean Lecerf, Pierre Manent, Jean -Claude Michaud, Albert Palle, Kostas Papaioannou, Jean-Jacques Salomon” vd. Aron’un düşüncesine damgasını vuran diğer kişiler: “Raymond Barre, Nicolas Baverez, Yves Cannac, Luc Ferry, Marc Fumaroli, François Furet, Claude Imbert, Marcel Gauchet, Annie Kriegel, Claude Lefort, Henri Mendras, Jean-François Revel ve Guy Sorman”dır. Bu kişilerin çoğu, bir Aron dergisi olarak tanımlanabilecek olan *Commentaire*’ye katılmaktadır veya katılmıştır. (Merleau-Ponty, 1997, s. 321) Onun aracılığıyla, Fransa’da Anglo-Sakson dünyasına dönük, muhafazakarlıkla renklendirilmiş, sertleşmiş liberalizmden oluşan Aroncu bir düşünce okulu gelişmiştir. Bu ekol, diğerlerinin yanı sıra, Fransa’da Pierre Manent, Jean-Claude Casanova ve Philippe Raynaud’u , Amerika Birleşik Devletleri’nde siyaset bilimci Daniel J. Mahoney’yi ve Almanya’da tarihçi Matthias Oppermann’ı içerir. (Sawyer & Stewart, 2016, s. 17-191) Aynı zamanda François Furet ile birlikte *Sosyolojik Düşüncenin Aşamaları*’nda (1967) bir bölüm ayırdığı Alexis de Tocqueville’in yeniden keşfedilmesine katkıda bulunanlardan biriydi. (Biglia, 2015, s. 125-132)

Aron, çok yönlü bir sosyolog ve filozoftur. Eleştirel Düşünce; Aron, eleştirel bir düşünür olarak öne çıkar. Sosyalist ve Marksist akımların etkisi altında geçmiş bir dönemde, Aron bu ideolojilere eleştirel bir bakış açısı getirmiş ve özellikle “Mains Sales” adlı eserinde bu eleştirilerini dile getirmiştir. (Brombert, 1955, s.13-23) Raymond Aron, *Kıta Felsefesi*’nin etkisi altında

yetişmiş bir dūřünördür, ancak kendisi genellikle bu gelenekten ayrılmış ve kendi özgün yaklaşımını benimsemiştir. Kıta Felsefesi, genellikle Avrupa kıtasındaki dūřünce geleneğini temsil eden bir terimdir ve genellikle fenomenoloji, varoluşçuluk ve yapısalcılık gibi akımları içerir. Raymond Aron, özellikle siyaset bilimi ve sosyoloji alanlarındaki çalışmalarıyla tanınan bir dūřünördür. Aron'un dūřünce tarzı genellikle analitik ve eleştirel bir yaklaşımı yansıtır. Kıta Felsefesi'nin aksine, Aron'un çalışmaları daha çok Fransız pozitivizmi ve eleştirel rasyonalizm ile ilişkilendirilmiştir. Aron'un sosyolojik çalışmaları, toplumsal değişim, demokrasi, totalitarizm ve siyasi güç gibi konuları ele almaktadır. Bu konulardaki yaklaşımı genellikle eleştirel bir perspektife dayanmaktadır ve özellikle Marksist dūřünceye karşı durmaktadır. Genel olarak, Raymond Aron'un dūřünsel mirası, Kıta Felsefesi'nin etkisi altında yetişmiş olmasına rağmen, kendi alanındaki özgün ve eleştirel bakış açısıyla ayrılmaktadır. (Thomson, 1963, S. 49-58)

Fransız liberalizmi, genellikle bireysel özgürlüğü, özel mülkiyeti ve sınırlı devlet müdahalesini vurgulayan bir dūřünce geleneğini ifade eder. Raymond Aron, Fransız liberal dūřünçesi içinde önemli bir figür olarak kabul edilir. Aron'un liberal perspektifi, özellikle siyaset bilimi ve sosyoloji alanlarında yaptığı çalışmalarda belirginleşmiştir. Aron'un liberal yaklaşımı, demokrasi, özgürlük, bireysel haklar ve hukukun üstünlüğü gibi temel liberal prensipleri içerir. Ancak Aron, aynı zamanda klasik liberal dūřünceyle birlikte, toplumsal gerçekçilik ve sosyal sorumluluk gibi unsurları da değerlendirmiştir. Sosyal ve siyasal meselelere eleştirel bir gözle bakan Aron, toplumun karmaşıklılığını ve çeşitliliğini anlama çabası içinde olmuştur. Marksist dūřünceye karşı duruşu ve eleştirel rasyonalizmi, liberalizmin daha geleneksel unsurlarıyla birleştirerek, kendi özgün liberal perspektifini oluşturmasına katkı sağlamıştır. Aron'un eserleri, liberal dūřünceyi savunurken aynı zamanda

toplumsal gerçekçilikle ve sosyal dinamiklerle ilgilenen bir yaklaşım sergiler. Bu, onun Fransız liberalizmi içinde e çıkan bir figür olmasına ve kendi dönemindeki sosyal ve politik tartışmalara katkıda bulunmasına neden olmuştur. (Stewart, 2020, s. 9-17)

Raymond Aron, siyaset felsefesi alanında önemli bir figürdür ve düşünsel katkıları genellikle sosyal bilimlerin çeşitli alanlarına uzanır. Aron'un siyaset felsefesi, genellikle liberal düşünceye yakın olsa da kendine özgü bir çizgiye sahiptir. Aron'un siyaset felsefesinde belirgin olan özellik, gerçekçilik ve eleştirel rasyonalizmin birleşimidir. Aron, toplumsal olayları anlamak ve açıklamak için eleştirel bir rasyonalizmi benimsemiştir, ancak aynı zamanda sosyal gerçekçilik anlayışını savunmuştur. Bu, ideolojik saplantılara karşı bir eleştiri ve toplumsal karmaşıklığı anlama çabası olarak ortaya çıkar. (Anderson, 2000, s. 8-10) Aron, totalitarizme karşı güçlü bir muhalefet sergilemiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde, Marksizm ve totalitar ideolojilere karşı eleştirel bir duruş sergilemiş ve özgürlük, demokrasi ve bireysel haklar gibi liberal değerleri savunmuştur. Aron'un siyaset felsefesi, sosyolojik bir bakış açısıyla da şekillenir. Toplumsal dinamiklere ve sosyal değişimlere duyduğu ilgi, siyaseti sadece felsefi bir konu değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak ele almasına yol açar. Aron'un düşünceleri, uluslararası ilişkiler alanında da önemli bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş döneminde uluslararası politikanın analizinde, g dengesi ve uluslararası sistem dinamikleri gibi konulara odaklanmıştır. Genel olarak, Raymond Aron'un siyaset felsefesi, liberal demokrasiyi savunmanın yanı sıra sosyal gerçekçilik, eleştirel rasyonalizm ve anti-totalitarizmi içeren zengin bir perspektife sahiptir. Aron, siyasi düşünceye sağlam bir entelektüel katkıda bulunmuş ve farklı disiplinler arasında köprüler kurarak düşünsel zenginliğe katkı sağlamıştır. (Mahoney, 1992, s. 3-7) Aron'un sosyoloji ve felsefe arasında

kurduğu çift yönlü ilişkiyi daha açık biçimde görebilmek için aşağıdaki karşılaştırmalı tablo yararlı olacaktır.

Tablo 1. Raymond Aron’un Sosyolojik ve Felsefi Düşüncelerinin Karşılaştırmalı Özeti

Başlık	Aron’un Sosyolojisi	Aron’un Felsefi Dünyası
Temel Epistemolojik Yaklaşım	Bilimsel rasyonalizme dayalı; sosyolojiyi ideolojilerden arındırmayı amaçlar.	Pozitif bilgi ile normatif düşüncenin ayırımına önem verir; felsefeyi eleştirel aklın aracı olarak görür.
Metodoloji	Weberyen “anlama” yaklaşımını benimser; tarihsel-sosyolojik çözümlemeyi sentezler.	Metodolojik çoğulculuk; insan özgürlüğü ve tarihsel bağlamın birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunur.
Toplum Anlayışı	Endüstriyel toplumun dönüşümünü analiz eder; modern toplumun karmaşıklığını kabul eder.	Toplumsal teleolojik bir yönü olmadığını, ilerlemenin zorunlu olmadığını vurgular.
Özgürlük Görüşü	Demokratik kapitalizmin bireysel özgürlükleri koruduğunu belirtir.	Totalitarizm eleştirisi üzerinden özgürlüğün ahlaki sorumlulukla bağlantılı olduğunu savunur.
Demokrasi Anlayışı	Demokrasi, kusurlarına rağmen en rasyonel yönetim biçimidir; çoğulculuk ve kurumlar öne çıkar.	Demokrasi, “tarihsel deneyimin ürünü”dür; evrensel akıl yasalarından değil pratik tecrübeden doğar.
İdeoloji Eleştirisi	“İdeolojilerin Afyonu” yaklaşımı: İdeolojilerin toplumu manipüle edici gücüne dikkat çeker.	İdeolojileri aklın dogmatik kullanımı olarak ele alır; eleştirel düşünceyi yüceltir.
Tarih Görüşü	Tek çizgili tarih anlayışını reddeder; tarihin çoğulculuğunu savunur.	Tarihi zorunluluk değil insan eylemi belirler; Hegelci teleolojiye karşıdır.
Marksizm Eleştirisi	Marksizmi bilimsel olmamakla ve dogmatik ekonomik determinizmle eleştirir.	Marx’ın felsefesinin gerçekliği tek açıklayıcı modele indirgediğini savunur.
Uluslararası İlişkiler	Realist geleneğe yakın; güç dengesi, soğuk savaş karşılaştırmaları yapar.	Gücün ahlaki kullanımını tartışır; siyaset-felsefe ilişkisini vurgular.
Aydın Eleştirisi	Aydınların ideolojik dogmatizme yatkın olduğunu belirtir.	Aydınların “tarihin yargıcı” rolüne soyunmasını felsefi olarak sorunlu bulur.

3. RAYMOND ARON'UN HAYATI, YAPITLARI VE DÜşÜNCELERİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Raymond Aron, özellikle 1955 tarihli “Entelektüellerin Afyonu” adlı kitabıyla ön plana çıkmıştır. Kitabın başlığı, Karl Marx’ın “din halkın afyonudur” iddiasından esinlenmiştir ve Marksizmin savaş sonrası Fransız entelektüelleri için bir tür afyon haline geldiği tezini savunur. Aron, kitapta Fransız entelektüellerini kapitalizm ve demokrasiye karşı olmakla suçlar. Bu eleştirileriyle Aron, Jean-Paul Sartre gibi dönemin önde gelen entelektüelleri arasında dikkat çeker. Sartre, Aron’un kitabını “yirminci yüzyılın yeni ufuklar açan bir kitap” olarak değerlendirirken, popüler bir deyim olarak dolaşan “Aron’la haklı olmaktansa Sartre’la yanılmak daha iyidir” sözü, Aron’un eleştirel bakış açısının etkileyiciliğini vurgular. Kitap, aynı zamanda komünist hükümetleri savunan bazı entelektüellerin çelişkili tavırlarını da ele alır. Aron’un bu eseri, entelektüel dünyada önemli bir tartışma yaratmış ve ona kendi döneminde ve sonrasında geniş bir etki sağlamıştır. (Wilkinson, 1986, s. 285-315)

Raymond Aron, birçok kişi tarafından siyasette ılımlılığın sesi olarak görölüyor ve ilginç bir şekilde hem siyasi sol hem de sağda geniş bir takipçi kitlesine sahipti. Kendisi, kişisel tercihini “sağcıdan ziyade solcu bir Aroncu” olarak nitelendirerek ifade etti. Aron, genellikle muhafazakâr liberal veya sağcı liberal olarak anılmaktadır. Ancak yazıları ve düşünceleri, siyasi spektrumun sadece belirli bir bölgesine sıkışmamış, geniş bir izleyici kitlesine hitap etmiştir. Aron’un etkileyici bir düşünce mirası vardır ve çeşitli konularda kapsamlı yazılar kaleme almıştır. Tarihçi James R. Garland, Aron’un yazılarının genişliğine ve kalitesine vurgu yaparak, Amerika’da pek bilinmese de Aron’un 20. yüzyılın büyük bir kısmında Fransız entelektüalizminin öncü isimlerinden biri olarak kaldığını

belirtiyor. Aron'un dűřünceleri, siyasetteki ılımlı ve eleřtirel duruřuyla birlikte, geniř bir entelektűel mirası temsil etmektedir. (Garland, 2007, s. 65-78)

Raymond Aron, laik bir babanın oęlu olarak Paris'te dűnyaya geldi. Yahudi avukat olan Aron, École Normale Supérieure'de eęitim aldı ve bu sűreçte Jean-Paul Sartre ile tanıştı; Sartre, hayatı boyunca hem arkadařı hem de entelektűel rakibi oldu. Aron, varoluřçuluęu benimsemeyenler arasında ۆne çıkan bir rasyonel hűmanist olarak biliniyordu. École Normale Supérieure'deki bařarılarından biri olan doktora sınavında birinci olarak tarih felsefesi alanında uzmanlařtı. İkinci Dűnya Savařı'nın bařlangıcında, kısa bir sűre Armée de l'Air'e katıldı, ancak Fransa'nın yenilgisi űzerine Londra'ya giderek ۆzgűr Fransız gűlerine katıldı ve France Libre gazetesinin editۆrlűęűnű űstlendi. Savařın ardından Aron, sosyoloji alanında kariyerine devam etmek űzere Paris'e dۆndű. Sorbonne'da, École Nationale d'Administration ve Sciences Po'da ders verdi. Hayatının bűyűk bir bۆlűműnde gazetecilikle de uęrařtı; 1947'de Le Figaro için etkili bir kۆře yazarı olarak bařladıęı kariyeri, ۆlűműne kadar L'Express'te siyasi bir kۆře yazıları yazarak devam etti. Aron, 1960 yılında Amerikan Sanat ve Bilim Akademisi'ne Yabancı Onur űyesi seçildi ve 1966'da Amerikan Felsefe Derneęi'nin Uluslararası űyesi oldu. 1978'de Jean-Claude Casanova ile birlikte Commentaire adlı fikir ve tartıřma dergisini kurdu ve derginin kurucu direktۆrű olarak gۆrev yaptı. 17 Ekim 1983'te Paris'te kalp krizinden dolayı vefat eden Raymond Aron, entelektűel mirası ve çok yۆnlű kariyeri ile tanınan bir dűřűnűr olarak hafızalarda kaldı. (Baverez, 2015, s. 4-12)

Raymond Aron, Berlin'de Nazi Partisi'nin iktidara yűkseliřine tanıklık etti ve bu deneyim, tűm totaliter sistemlere karřı bir derin tiksinti geliřtirmesine neden oldu. 1938'de Paris'te dűzenlenen Walter Lippmann Kollok'una katıldı. Ancak 1950'lerde, Avusturya Okulu'na karřı eleřtirel bir duruř

sergilemeye başladı ve özellikle onların özel mülkiyete verdiği vurguyu “ters çevrilmiş Marksizm” olarak tanımladı. Aron, her zaman “aşırı derecede ılımlı” bir tutumu destekledi ve liberalizmi, karma ekonomiyi çağın normal ekonomik modeli olarak benimseyen bir düşünce biçimi olarak savundu. (Reinhoudt, & Audier, 2018, s. 93-117) Raymond Aron, Karl Marx ve Carl von Clausewitz üzerine yazdığı kitaplarla tanınan bir düşünürdür. “Barış ve Savaş” adlı eserinde uluslararası ilişkiler teorisini açıklamış ve Max Weber’in devletin fiziksel kaynakların meşru kullanımı üzerinde tekel sahibi olduğu iddiasını desteklemiştir. Aron’a göre, bu tekel, barış ve savaş gibi kuvvet durumları arasındaki ilişkiye uygulanamaz. 1950’lerde, nükleer silahların ortaya çıkmasına rağmen Aron, uluslararası ilişkilerde konvansiyonel askeri güçlere hâlâ ihtiyaç duyulacağı varsayımında bulunmuştur. Ona göre, bu tür güçlerin yararlılığı, Aron’un “nükleer tabu” olarak adlandırdığı durumdan dolayı gerekli olacaktır. Bu ifade, nükleer silahların kullanımının sınırlanması ve bu silahların kullanılmasının kaçınılması gerektiği düşüncesini ifade eder. Aron, uluslararası ilişkilerde nükleer silahların varlığının, geleneksel askeri güçlerin önemini azaltmayacağını öngörerek bu alandaki düşünsel katkısını sürdürmüştür. (Zala, 2023, s. 1-18)

Sosyolog Raymond Aron’a dair birçok kitap ve makale yazılmıştır. Bunlar içinde özellikle: Iain Stewart’ın “Raymond Aron ve Yirminci Yüzyılda Liberal Düşünce”, Joachim Stark’ın “Bitmemiş Macera: Raymond Aron’un çalışmalarında tarih, toplum ve politika” ile “Raymond Aron (1905-1983), Dirk Kaesler; Sosyoloji Klasikleri”, Matthias Oppermann’ın “Raymond Aron ve Almanya: Özgürlüğün savunulması ve totalitarizm sorunu” ile “Raymond Aron: Modern tiranlıklara karşı mücadelede”, Riccardo Bavaj’ın “İdeolojik sarhoşluk ve gerçekliğe karşı körlük; Raymond Aron’un entelektüel eleştirisi”, Jerónimo Molina’nın “Raymond Aron, Makyavelizmden seküler

dinlerin eleştirisine politik gerçekçilik”, Daniel Mahoney ve Frost Bryan-Paul’ün “İdeoloji ağında Siyasi Akıl: Raymond Aron Onuruna Yazılar”, Stephen Launay’ın “Raymond Aron’un Siyasi Düşüncesi”, Giuseppe Gagliano’un “Raymond Aron ve Herbert Marcuse’nin yorumlarında yeni Amerikan solu ve Fransız Mayıs hareketi”, Elias P. Forneris’in “Raymond Aron’un Savaşı: Bir Geçmişin Tarihi (1940-1944), Tocqueville İncelemeleri”, Reed M. Davis’in “Anlayış Politikası: Raymond Aron’un Uluslararası Düşüncesi”, Aurelian Craiutu’un “Raymond Aron ve Fransa’da siyasi ılımlılık geleneği”, Brian C. Anderson’un “Raymond Aron: Siyasi Olanın Kurtarılması” önemlidir.

Raymond Aron’un “La Sociologie allemande contemporaine” (ağdaş Alman Sosyolojisi) adlı eseri, Alman sosyolojisinin çağdaş durumunu inceleyen bir çalışmadır. Bu eser, Aron’un sosyoloji alanındaki önemli katkılarında biridir ve özellikle Alman sosyoloji düşüncesine odaklanarak analitik bir yaklaşım sunar. Kitap, Aron’un 1935 yılında Éditions de la Revue de Métaphysique et de Morale tarafından yayımlanan doktora tezi üzerine dayanmaktadır. Aron, bu çalışmasında Alman sosyologlarının düşünce sistemlerini eleştirel bir perspektifle değerlendirir ve Alman sosyolojisinin temel kavramlarını inceler. “La Sociologie allemande contemporaine,” Aron’un sosyolojik düşüncede kullandığı eleştirel rasyonalizmi yansıtan bir eserdir. Aron, Alman sosyologlarının toplumsal olgulara yaklaşımını ve kavramsal çerçevelerini değerlendirirken, kendi analitik bakış açısını ortaya koyar. Kitap, Alman sosyolojisinin o dönemdeki önemli temsilcilerini incelediği gibi, toplumsal teoriler ve sosyoloji alanındaki tartışmalar hakkında da genel bir perspektif sunar. Raymond Aron’un bu eseri, sosyoloji öğrencileri ve sosyal bilimlere ilgi duyan okuyucular için Alman sosyolojisinin tarihine dair önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. (Aron, 1957, s. 1-5)

Raymond Aron'un "Introduction à la philosophie de l'histoire. Essai sur les limites de l'objectivité historique" (Tarih Felsefesine Giriş: Tarihsel Objektivitenin Sınırları Üzerine Bir Deneme) adlı eseri, Aron'un tarih felsefesi ve tarihsel objektivite konularındaki düşüncelerini ele alan bir çalışmadır. Bu eser, Aron'un geniş düşünsel yelpazesi içinde önemli bir yer tutar ve tarih anlayışı ile ilgili temel meselelere odaklanır. Eserin ana teması, tarih yazımının ve tarih felsefesinin objektif olma iddiasının sınırlarını sorgulamak ve eleştirmektir. Aron, tarih olaylarını anlamak ve yorumlamak konusundaki zorlukları ve öznel faktörleri vurgular. Ayrıca, tarihinin kendi çağından etkilenmesi ve kişisel bakış açısının tarih yazımını nasıl şekillendirebileceği üzerine düşünür. Eserde Aron'un tarih felsefesi ve tarih yazımı konularında ortaya koyduğu düşünceler, objektivitenin gerçekte ne kadar mümkün olduğu ve tarihinin özellikle nasıl başa çıkması gerektiği gibi temel sorulara odaklanır. Aron'un eleştirel rasyonalizmi ve sosyal bilimlere getirdiği katkılar bu eserinde de kendini gösterir. Bu eser, Aron'un düşünsel mirasının önemli bir parçasıdır ve tarih felsefesi, sosyal bilimler ve tarih yazımı üzerine düşünenler için ilginç bir okuma olabilir. (Aron, 1938, s.1-3)

Raymond Aron'un "Essai sur la théorie de l'histoire dans l'Allemagne contemporaine. La philosophie critique de l'histoire" (Çağdaş Almanya'da Tarih Teorisi Üzerine Deneme: Eleştirel Tarih Felsefesi) adlı eseri, Aron'un Almanya'daki çağdaş tarih teorilerini ele alan bir çalışmadır. Bu eser, Aron'un sosyolojik ve tarih felsefesi alanındaki ilgisini yansıtan bir inceleme niteliğindedir. Kitap, Alman düşünce geleneğindeki çeşitli tarih teorilerini ele alarak, Alman entelektüel dünyasının tarih anlayışını inceler. Aron, Alman düşünce tarihinde etkili olan farklı felsefi akımları ve tarih felsefesi üzerine çeşitli yaklaşımları analiz eder. Bu esnada, eleştirel bir bakış açısıyla Alman düşünce geleneğini değerlendirir. Kitap, Almanya'nın tarih teorileri

içindeki farklı okulları ve bu okulların temsilcilerini detaylı bir şekilde ele alarak, Aron'un sosyolojik ve felsefi analitik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Eleştirel rasyonalizmiyle bilinen Aron, bu eserinde Almanya'da tarih teorisi üzerine kendi perspektifini sunar. (Aron, 1938, s. 2-7)

Aron'un "L'Homme contre les tyrans" (Zalimlere Karşı Adam) eseri Avrupa'daki ve dünya'daki baskıcı rejimleri eleştiren bir yapıttır. Raymond Aron, en çok eleştirileri ve totalitarizme karşı mücadeleleriyle tanınan, yüzyılın en büyük siyasi düşünürlerinden biriydi. Geriye dönüp bakınca çağdaşları bile eserinin çok büyük ve önemli olduğunu düşünmektedir. Fransa'da tanınmış kişilerden oluşan bir kurul, ölümünden hemen önce yüzyılın en etkili Fransız aydınları arasından seçim yapmak zorunda kaldığında, onun adı ilk anılanlar arasında görmüştür. Bu seçimi yaparken zorba rejimlere karşı filozofun klas duruşu esas alınmıştır. (Aron, 1944, s. 5) "De l'armistice  l'insurrection nationale" (Mütarekeden ulusal ayaklanmaya) Fransa'daki toplumsal ayaklanmaların tarihini sosyolojik açıdan inceleyen bir yapıttır. (Aron, 1945, s. 1-2) Raymond Aron'un "L'ge des empires et l'Avenir de la France" (İmparatorlukların ağı ve Fransa'nın Geleceği) adlı eseri, Aron'un 20. yüzyılın ortalarında yazdığı bir kitaptır. Bu eser, Aron'un uluslararası ilişkiler, siyaset ve Fransa'nın konumu gibi konularda analitik bir perspektif sunan önemli eserlerinden biridir. Kitap, Aron'un ağdaş dünya siyasetini ve Fransa'nın küresel rolünü değerlendirdiği bir dönemde yazılmıştır. İmparatorlukların çeşitli siyasi sistemleri ve küresel güç dengeleri arasındaki etkileşimleri incelerken, aynı zamanda Fransa'nın uluslararası arenadaki konumunu ele alır. Aron'un bu eseri, entelektüel derinlik ve eleştirel bir bakış açısıyla bilinir. Kitap, Aron'un düşünsel mirasının bir parçası olarak kabul edilir ve onun siyasi analizleriyle tanınan bir eseridir. (Aron, 1945, s. 4) "Le Grand Schisme"e (Büyük Bölünme) göre geçmişte dünya ikiye bölünmüş durumdaydı: Bir

yanda komünist Rusya; diğeri yanda kapitalist Amerika vardı. İki dev, “Soğuk Savaş” dönemi olarak adlandırılan bu savaşta, maddi çıkarları çatıştığı için değil, komünist ideolojinin kendisine dünyayı fethetmeyi hedef edindiği ve Amerika’nın bu fetih karşısında ancak karşı çıkabileceği kadar bir direniş gösterdiği için var olmuştu. Demek ki, bir gün kana dönüşebilecek Soğuk Savaş’ın derin sebepleri bu sefer de çıkar çatışmalarına dönüşmüştü. Avrupa’nın bu mücadelede artık en azından maddi olarak belirleyici bir rolü yoktu; kendisini yalnızca bir kampa ya da diğerine yerleştirebilir veya yerleştirilmesine izin verebilirdi. Raymond Aron, mevcut güçleri ve her şeyden önce iki düşmanın motivasyonlarını, psikolojisini dikkatli bir şekilde analiz ederek; Avrupa ile Fransa’nın ahlaki, manevi-politik durumunu dikkatli bir şekilde inceleyerek, bir bakıma durumu değerlendirip araştırarak: Korku yahut umutsuzluğun büyüünden kaçmak için gerçeklerin net bir şekilde görülmesini sağlamaktaydı. (Aron, 1948, s. 20-21)

Raymond Aron’un “Les Guerres en Chaîne” (Zincirleme Savaşlar) adlı kitabı Bolşevik hareketi ele aldığı bir eseri övdüğünü ve bu kitabın önemli bir değere sahip olduğunu vurguladığını göstermektedir. Metinde, Aron’un acımasız bir açıklık ve mantıkla Bolşevik hareketini ele aldığı belirtilmektedir. Ayrıca, Aron’un analizinin Stalinizmin temel eğilimlerinden sert bir şekilde sapmadığı ve umut vaat etmediği ifade edilmektedir. Eleştirel bir not olarak, yazarın Slav gerçekliğiyle doğrudan temas kurmamasının bir eksiklik olarak nitelendirilebileceği belirtilmiş. Ancak metinde, Aron’un mantığı, formülleri ve analizinin etkileyici olduğu ve sistematizasyonunun aşırı olmadığı ifade edilmektedir. Yazarın akıl yürütmesinin reddedilemez olduğu, ancak büyük tarihsel krizlerin sadece mantıktan kaynaklanmadığına dair bir vurgu yapılmaktadır. Raymond Aron’un Bolşevik hareketini ele aldığı kitabın kapsamlı ve etkileyici olduğunu ifade edebiliriz, ancak yazarın Slav

gerçekliğiyle doğrudan temasının eksik olduğu eleştirisiyle birlikte bu çalışmanın değerlendirilmesi daha sağlıklı olurdu. (Aron, 1954, s. 5-10)

“La Coexistence pacifique: Essai d’analyse” (Barışçıl Birliktelik: Analiz Denemesi) Aron ve Houtisse Francoise birlikte yazmıştır. Barış içinde bir arada yaşama, Sovyet dış politikasının bir doktrindir. 1952’de Stalin tarafından formüle edilmiştir, 1953’te Malenkov tarafından ele alınmış ve ardından 1956’da Partinin birinci sekreteri Nikita Kruşev’in 20. Kongre’de yaptığı konuşmada değerlendirilmiştir. Bu doktrin karşıt ideolojilere sahip iki devletin veya devlet gruplarının çatışmaya girmeyi kabul etmeden barış içinde bir arada yaşama ilkesini savunur. Aron, Sovyetlerin bu fikirlerine şüphayle ve eleştirel bir şekilde yaklaşmıştır. (Aron, 1953, s. 9-10) “L’Opium des intellectuels” (Aydınların Afyonu) onun en önemli ve en çok tanınan yapıtıdır. Raymond Aron’un “L’Opium des intellectuels” (Başka bir çevirisi: Entelektüellerin Afyonu) adlı eseri, 1955 yılında yayımlanan ve Aron’un entelektüeller ve siyasetle ilgili düşüncelerini içeren önemli bir kitaptır. Bu eser, Aron’un kendi dönemindeki entelektüel atmosferi ele alarak, entelektüellerin ideolojik saplantılara düşme eğilimlerini sorgular. “L’Opium des intellectuels”, özellikle Fransız entelektüel çevreleri arasında popülerlik kazanan bir eser olmuştur. Kitap, entelektüellerin sıklıkla ideolojik obsesyonlara düşme eğilimlerini eleştirir ve özgür düşünceye olan önemi vurgular. Aron, özellikle Marksist düşünceye karşı bir tavır alarak, entelektüellerin toplumsal ve siyasi konularda dogmatik bir yaklaşım benimsemelerini sorgular. Aron, kitabında entelektüellerin toplumdaki rolüne ve entelektüel sorumluluğuna odaklanır. “L’Opium des intellectuels”, entelektüel dünyasının dogmatizme eğilimlerini eleştiren, özgür düşünce ve eleştirel rasyonalizme vurgu yapan bir eser olarak literatürde önemli bir yer edinmiştir. (Aron, 1955, s. 5-10)

Aron, kitabında sol ideolojisinin dayandığı üç efsaneyi (sol miti, devrim, proletarya miti) ele alır ve Marksist tarih görüşünü analiz eder ve eleştirir. Ayrıca, Marksist ideolojinin entelektüeller üzerindeki etkilerini inceleyerek, bu ideolojinin yarattığı büyüyü vurgular ve nedenlerini tespit etmeye çalışır. Başlığın, dinin halkın afyonu olduğu Marksist formülüne atıfta bulunarak, komünizm ile din arasındaki paralellikleri ifade ettiği ve aynı zamanda komünizmin entelektüeller üzerinde yarattığı mantıksız çekimi vurguladığı belirtmektedir. Aron, demokrasilerin zaaflarına karşı acımasız olmalarına rağmen, aydınların ideolojik bağlılıkları nedeniyle bazen en büyük suçlara karşı hoşgörölü olmalarını açıklamaya çalışır. Bu özetimiz Aron'un kitabının ana temalarını ve eleştirilerini anlatmaktadır. Kitap, entelektüel dünyasındaki ideolojik eğilimleri eleştiren ve özgür düşünceye vurgu yapan bir çalışma olarak bilinir. Kitap özellikle; siyasi mitler, tarihin putperestliği ve entelektüellerin yabancılaşması konularına odaklanmaktadır. Aron'un eseri, kendi döneminde yaygın olan Marksist entelektüel bağlılığa yönelik eleştiri içerir. Marksizmi, Aron'un gözünde insan uygarlıklarının gerçekleştirdiği ilerlemelerden geri adım atmakla suçlar. Kitabın başlığı, Karl Marx'ın "Din, halkın afyonudur" ifadesini tersine çevirir ve Simone Weil'in "Marksizm şüphesizdir" alıntısından türetilmiştir. Aron, Marksizmi bir tür din olarak ele alır ve onun toplum üzerindeki etkilerini sorgular. Aron, Marksizmin temel özgürlükleri, örneğin araştırma, tartışma, eleştiri ve oy verme özgürlükleri, kısıtladığını düşünüyordu. Marksist düşünceye karşı çıkarak, dogmatizm ve fanatizmin gelişimine karşı çıkar. Aron, bazı entelektüellerin belirli toplum biçimlerini (örneğin, kapitalist demokrasi) eleştirirken, diğer toplumlardaki suçları ve ihlalleri görmezden geldiğini düşünüyordu. Bu durumu, entelektüel dogmatizm ve fanatizm olarak değerlendirir. Aron, Jean-Paul Sartre gibi düşünürlerin ve genel Marksist düşünce kalıplarının varoluşçu düşünceyle birleştirme eğilimini eleştirir. Aron'un kitabı, çağdaş

Fransız entelektüel düşüncesinin genel olarak dışladığı Anglo-Amerikan kültürlerine karşı bir eleştiri içerir. Ayrıca, Aron'un liberal demokrasiyi öven ve Amerikan karşıtlığına karşı çıkan bir tutum sergilediğı belirtilmiştir. (Aron, 1955, s. 20-23)

Bu çalışma Aron'un en ünlü çalışmasıdır, ancak orijinal yayımından bu yana çoğı zaman baskısı tükenmiştir. Marksizmin önermelerini ve tarih görüşünü eleştirdikten sonra Aron entelektüellerin yabancılaşması üzerine düşünmektedir. Entelektüeller doktrin geliştiren kişilerdir, gücü elinde bulunduran elit kesime mensupturlar. Komünizme geçiş elitlerin değışmesine indirgenmektedir. Saint-Germain-des-Prés, siyasetin ve romancıların omuz omuza olduğı, her birinin diğ erinin yerini alma hayalleri kurduğı entelektüellerin cenneti haline gelmektedir. Entelektüelin ulusal bir bağılantısı vardır. Ancak entelektüel, onurlu yaşam standardına rağmen içinde yaşadığı sistemden nefret eder. Aynı şekilde entelektüel de ulusal bağımsızlık ilkesini savunacak ancak Polonya veya Çekoslovakya'daki durum hakkında hiçbir şey söylemeyecektir. Gerçekte aristokratik değerlere sahip olmalarına rağmen demokrasiyi savunmaktadırlar, burjuva gibi yaşasalar da proletaryanın öncüsü olmak istemektedirler. Eğer Sol yaka entelektüellerin cennetiye, ABD de nefret ettikleri her şeyin bir araya geldiğı cehennemi temsil etmektedir. XX. yüzyıl, belirli sayıda önemli olayla karakterize edilir. Komünizm, kapitalizmin (kapitalist aşaması olmayan Rusya, kapitalist ülkelerin ısrarı) doğal, tarihsel mirasçısı olarak ortaya çıkmamıştır. İkinci önemli gerçek temsili kurumların ve demokrasinin sorgulanmasıyla ilgilidir. Üçüncü büyük gerçek ise Doğı'daki özgürlüksüz entelektüeller bir din arayışı içindedir. Aron'un sınıflandırmasına göre, Moskova komünistleri, Batı Avrupa komünistleri ve ilericileri ile Londra, Paris veya New York'un anti-komünistleri olmak üzere üç temel entelektüel türü bulunmaktadır. Amerikalı ve Sovyet aydınları, Aron'a göre,

devlet ideolojilerine farklı bir tarzda bağlı kalmaları açısından birbirlerine benzerler. Ancak iki ideolojinin siyasi hedeflerle olan ilişkileri oldukça farklıdır. Aron’a göre, Amerikan sistemi ne kolektif kurtarıcıyı ne de tarihin tamamlanmasını bilmemektedir. Bu durumda, Fransız aydınları, kaybedilen zafer karşısında duydukları hüsran duygusu ve nostaljiye kapılan kurbanlar haline gelirler. Aron’un entelektüel türleri sınıflandırmasını ve Amerikan ile Sovyet ideolojilerine yönelik eleştirilerini içermektedir. Aron’un düşünceleri, entelektüel dünyadaki çeşitli grupların siyasi bağlılıklarını ve bu bağlılıkların ideolojik etkilerini incelediği önemli bir ereve sunmaktadır. (Aron, 1955, s. 375-382) Kitabın muhtevası; siyasi mitler, sol efsanesi, devrim efsanesi, proletarya miti, tarihin putperestliği, kilise adamları ve sadıkları, zorunluluk yanılsaması, aydınların yabancılaşması, aydınlar ve vatanları, aydınlar ve ideolojileri, din arayışındaki aydınlar, ideolojik çağın sonu mu vb. kısımlardan oluşmaktadır. Raymond Aron’un 1955 tarihli başyapıtı Entelektüellerin Afyonu, yirminci yüzyıl siyasi düşüncesinin en büyük eserlerinden biridir. Aron, asil fikirlerin “seküler din”in zulmüne nasıl karşıabileceğini gösteriyor ve siyasi düşüncenin, tüm sıradan kusurları ve trajik karmaşıklıkları içinde, toplumsal ve siyasi gerçeklik hakkındaki gerçeği söyleme konusunda ne kadar derin bir sorumluluğa sahip olduğunu vurgulamaktadır. Aron bu üç “efsaneyi” çürütmektedir; Radikal düşüncenin: Sol, Devrim ve Proletarya. Aron, bu fikirlerin her birinin ideolojik olduğunu, aydınlatıcı olmaktan çok gizemlileştirici olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda entelektüel yaşamın büyüleyici bir sosyolojisini ve haklı olarak ünlü olduğu klasik ölçülü düzyazıyla tarihsel determinizmin güçlü bir eleştirisini sunmaktadır. Kitap siyaset teorisi, tarih ve sosyoloji alanındaki tüm okuyucuların ilgisini çekecek bir yapıttır.

Raymond Aron’un “Polmiques” (Tartışmalar) eseri onun polemikçi tarzındaki yazılarının bir araya getirilmiş ve derlenmiş

halidir. (Aron, 1955, s. 2) Raymond Aron'un "La Tragédie algérienne" (Cezayir Trajedisini) adlı eseri, Cezayir Bağımsızlık Savaşı dönemine odaklanan önemli bir kitaptır. Kitap, Cezayir'in Fransız sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanma sürecini ve bu süreçte yaşanan zorlukları ele alır. Aron, Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nın siyasi, sosyal ve kültürel boyutlarını incelerken, bu olayların Fransız toplumunda ve dünya genelinde yankı uyandırdığı etkileri de değerlendirir. Cezayir'in bağımsızlık mücadelesi hem Cezayir'deki yerel dinamikleri hem de Fransa'daki politik gelişmeleri derinlemesine anlamaya yönelik bir çaba içerir. Aron'un bu eseri, Cezayir'in bağımsızlık sürecini analiz ederken siyasi düşüncesi, sosyolojik bakış açısı ve tarih bilgisiyle öne çıkar. Cezayir Bağımsızlık Savaşı, Fransız entelektüel çevrelerinde ve siyasi düşünce arenasında önemli bir konu olduğu için, Aron'un bu konuda kaleme aldığı eseri, döneminin önemli tartışmalarına ve çatışmalarına ışık tutar. (Aron, 1957, s. 8)

"Espoir et peur du siècle: Essais non partisans" (Umut ve Yüzyılın Korkusu: Tarafsız Denemeler) bu metin, üç farklı makalenin bir kitap parçası olarak bir araya getirilmesini ele almaktadır. Bu kitap, sağ, ayrılıkçılar ve savaş üzerine üç makalenin bir araya getirilmiş hali olarak yazılmıştır. Eserin içeriği, güvenli bir şekilde ele alınması gereken konuları içermektedir. Sağdaki makale, Entelektüellerin Afyonu adlı eserin temel konularından biri olan ideolojilerin gerçeklikle yüzleşmesini inceler. Büyük Bölünme üzerine yazılan diğer bir makale ise Fransa'nın kaderinde bir ayrılığı ele alır. Savaş Hakkındaki Makale, Zincirleme Savaşlar'ın analizlerini, ilk makaleden önemli ölçüde farklı bir durumu genel hatlarıyla değerlendirirken, on yıl süresince genişletir. Bu kitabın bütünlüğü sadece kişisel değil, aynı zamanda genel bir çerçeveyi de içerir. İngilizce olsun, atom silahları ya da muhafazakarlık konularında olsun, benzer bir soru ortaya çıkmaktadır: Modern uygarlığın

çoğunluğunu kontrol eden olgun, üretebilir ve yok edebilir araçların olağanüstü artışının sonuçları neler olacak? Teknik ilerlemenin, bir zamanlar düzeni sağlayan ortak çalışma organizasyonunu bozduğu bir dönemde, neyi korumak istiyoruz? Peki ya güneş? İlişkilere, hangi günlerde sahip olacağız? Asya'daki nüfus artışı, gelirlerdeki büyümeden önce gerçekleşti. Bugün Avrupalıların rahatlığı, Amerika Birleşik Devletleri'nin bolluğuyla diğer kıtaların depolamada saklanan hammaddesiyle şartlandırılmıştır. Barışçıl bir uluslararası ticaret sistemi, tüm ülkelerin yararına olacaktır. Ancak bilim ve endüstrinin toplum düzenini bozuyorsa, bireylerin ve toplumların doğasının değişmediğini bilmek önemlidir. Bu durum bir sorun olmayabilir, çünkü aynı olmak zorunda değildir. (Aron, 1957, s. 9-11)

“L'Algérie et la République” (Cezayir ve Cumhuriyet) Olayların hızla ilerlediği bir dönemde bu kitabı, yayımlandığı anın, yani Temmuz 1958'in atmosferine oturtmamız gerekiyor. Bu, onun hakkında daha adil bir yargıya varmamızı sağlayacaktır. Eser, yazarın kendisini bu yazıyı yayınlamaya iten sebepleri açıkladığı bir giriş, ardından Cezayir'deki entegrasyon sorununu, Fransız vicdanının bunalımını, 1945'teki olayların yarattığı durumu art arda incelediği üç bölümden oluşmaktadır. 18 Mayıs ve son olarak kısa bir son not ve ardından ekler yer almaktadır. Entegrasyon sorunu konusunda Raymond Aron kategoriktir; vardığı sonuç, bunun ekonomik, sosyal ya da siyasi açıdan arzu edilir veya mümkün olmadığı yönündedir. Böyle bir operasyonun Metropolis'in olanaklarının ötesindeki mali maliyetlerini tahmin edip, büyükşehir yasalarının Cezayir sosyal ortamında geçerli olmadığına ve Fransız çıkarlarının bu önlemi benimsemeye aykırı olduğuna karar vermektedir. Bu, parlamentonun üçte birinin Cezayir ve Müslüman kökenli olmasıyla sonuçlanacaktı. Ancak yazar, Mame Germaine Tillon ile birlikte “mutlak bağımsızlık ile çerçeve hukuk arasında” iş birliği için bir formül bulmanın ve uygulamanın mümkün olduğunu düşünmektedir. Eserin ikinci

bölümünde yazar Fransa'nın bir vicdan bunalımı yaşadığını anlatmaktadır; Atlantik İttifakı onları savaştan önce Alman tehdidinin yaptığını gibi “federe” edemez. Görüş, geleneksel ulusal anlayış ile Avrupa düşüncesi arasında tereddütlüdür. Denizaşırı sömürgeleştirmenin karlı olmadığının farkındadır ancak bundan vazgeçme konusunda isteksizdir. Ancak “asıl tartışma, içinde yaşadığımız yüzyıla uyarlanan yöntem konusunda Afrika meselesini destekleyenler arasında yaşanmaktadır”. Ancak yazara göre, “tahakkümden vazgeçip dostluğu sürdürmek, fetih ve yeniden fethetmekten çok daha heyecan verici görünmektedir.” Ayrıca, neden tüm bölgelerde liberal bir politika uygulayıp Cezayir’de bunu yapmayı reddedelim ki diye eklemektedir. Kitabın üçüncü bölümü, ordunun Çin’de ve Cezayir’de yaşadığı sınamalarla ilgili duygularının bir analiziyle açılıyor; aşığılanma duyguları ve savaşı kaybetmemeye devam etme arzusu. “Ancak ordu, düşmanlarıyla temas kurarak, enerjileri harekete geçirmenin ve kitleleri harekete geçirmenin büyük bir fikir gerektirdiğini öğrenmiştir. Ona bu rolü oynayabilecek en asil ve en yetenekli fikir entegrasyon fikriydi.” Yazar, General de Gaulle’ün bu sözü asla söylemediği konusunda ısrar ederek, iktidara geldiği koşulları ve etrafını saran tehlikeleri analiz etmektedir. Bu üçüncü bölümün son iki cümlesi durumu çok iyi özetlemektedir: “Cezayir Müslümanlarını Fransızlaştırmayalım.” (Aron, 1958, s. 7-8)

“La Société industrielle et la Guerre, suivi d'un Tableau de la diplomatie mondiale en 1958” (Sanayi Toplumu ve Savaş, 1958’de Dünya Diplomasisi Tablosu ile Birlikte) adlı eser, Fransız düşünür Raymond Aron’un 1958’te yayımlanan bir kitabıdır. Bu eser, Raymond Aron’un çağdaş dünya siyaseti ve toplumu üzerine düşüncelerini içerir. Kitap, sanayi toplumunun özellikleri üzerine odaklanırken, aynı zamanda savaşın sanayi toplumu üzerindeki etkilerini de ele almaktadır. Aron, sanayi toplumunun karmaşıklığı ve değışkenliği içinde uluslararası

ilişkilerin nasıl şekillendiğini ve savaşın bu dinamikleri nasıl etkilediğini inceler. Ayrıca, eserin ikinci bölümünde, 1958’de dünya diplomasisinin bir portresi sunulur. Bu bölümde, o dönemdeki uluslararası ilişkilerin ve devletler arası politikaların bir panoraması çizilir. 1958, Soğuk Savaş’ın zirve yaptığı bir dönemdi ve Aron, bu çalkantılı dönemin dünya politikasındaki yansımalarını ele alır. Raymond Aron’un “La Société industrielle et la Guerre” adlı eseri, çağdaş siyaset, toplum ve uluslararası ilişkilerle ilgilenen okuyucular için önemli bir kaynaktır. Kitap, Aron’un derinlemesine analizleri ve çıkarsamaları ile bilinir ve eserlerinin genelde entelektüel bir titizlikle yazıldığı şekliyle bu kitap da aynı özellikleri taşır. (Aron, 1959, s. 9-13)

“Immuables et Changeantes: De la IVe à la Ve République” adlı eser, Raymond Aron’un Fransız politik tarihine dair analizler içeren bir kitaptır. Başlığı, “De la IVe à la Ve République” ifadesiyle, Dördüncü Cumhuriyet’ten Beřinci Cumhuriyet’e geçiş sürecini ve bu dönemdeki değişimleri vurgular. Bu eser, Aron’un politik düşünce tarihine ve Fransız siyasi sisteminin evrimine yönelik derinlemesine bir bakış sunar. (Aron, 1960, s. 1-3) Filozof, “Introduction. Classes et conflits de classes dans la société industrielle, Ralph Dahrendorf”de (Giriş. Endüstriyel Toplumdaki Sınıflar ve Sınıf Çatışmaları, Ralph Dahrendorf) tarihsel değişimler ve sosyolojik teoriler ışığında Marksist doktrin ile sanayi toplumunda sosyolojik bir çatışma teorisine doğru konularını incelemektedir. (Aron, 1959, s. 6) “Dimensions de la conscience historique” ifadesi, Fransızca’da “Tarihsel Bilincin Boyutları” anlamına gelir. Yazar, tarihin vicdanının boyutlarıyla, Hegel Mantığı geleneğindeki güncel konumdaki diyalektik anlayışlara karşı çıkmaktadır. Raymond Aron’un yazdığı diyalektiğin türü, daha gerçekeçi bir yaklaşım sergilemek ve evrenin bütününün anlamını benzersiz bir sentezde ortaya çıkarmaktır. (Aron, 1961, s. 9-10) “Paix et guerre entre les nations” (Nations Between Peace and War/ Barış ve Savaş

Arasındaki Milletler), Fransız düşünür Raymond Aron'un uluslararası ilişkiler teorisi üzerine odaklanan önemli bir eseridir. Bu kitap, Aron'un uluslararası ilişkilerdeki temel kavramları, devletler arası ilişkileri ve dünya politikasını ele aldığı bir çalışmadır. Kitap, uluslararası politika, güç dengesi, savaş ve barış gibi konuları ele alarak uluslararası ilişkilerdeki temel konulara dair derinlemesine bir analiz sunar. Aron, gerçekçi bir bakış açısıyla devletler arası ilişkileri inceler ve güç, strateji ve çatışma gibi faktörleri vurgular. “Paix et guerre entre les nations”, Aron'un uluslararası ilişkilerdeki gerçekçi ve eleştirel perspektifi ile bilinir ve okuyuculara uluslararası sistemin dinamiklerini anlama konusunda önemli bir katkı sağlar. (Aron, 1962, s. 2-4)

“Le Grand Débat; Initiation à la stratégie atomique” (Büyük Tartışma; Nükleer Stratejiye Giriş), Raymond Aron'un nükleer strateji konusunda bir giriş sunan bir çalışmasıdır. Bu metin, termonükleer silahların varlığının ortaya çıkardığı büyük yıkım potansiyeli ve bu silahların askeri kullanımının önlenmesi için nasıl stratejik yaklaşımların benimsenebileceği üzerine odaklanmaktadır. Raymond Aron'un Amerikan teorisini sunarak, Fransa'nın çıkarlarını ve termonükleer silahların avantajlarını ve dezavantajlarını tartıştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, düşmanların bazen savaşa karşı müttefik olduğu ve müttefiklerin bile anlaşmaya varamadığı karmaşık ilişkiler ağını anlamak için bu teorilerin önemine vurgu yapılmaktadır. Raymond Aron, Amerikan teorisini sunuyor ve tartışmaktadır; Fransa'nın çaydırıcı gücünü avantajlarını ve dezavantajlarını tartıp; düşmanların bir şekilde savaşa karşı müttefik olduğu ve müttefiklerin anlaşmaya varamadığı, bu korkunç silahlara sahip olan ülkelerin, bir tekelin yokluğunda, ittifakın stratejisinin tek hakimiyetini elinde tutmak istediğini, mevcut diplomasının tuhaf evrenini anlaşılır kılmaktadır. Bu teknolojiyi bulundurma sebeplerinin tüm değerlerini ve askeri egemenlik artışını reddetmektedir. (Aron, 1963, s. 7-9)

“Dix-huit leçons sur la société industrielle” (Sanayi Toplumu Üzerine On Sekiz Ders) adlı eser, Fransız düşünür ve sosyolog Raymond Aron’un 1970’lerde Collège de France’da verdiği bir dizi konferansı içermektedir. Bu konferanslar, Aron’un sanayi toplumunu ve çağdaş toplumsal yapıları ele aldığı önemli bir eseridir. Eserin ana konuları arasında şu başlıklar öne çıkmaktadır: Toplumsal Değişim ve Modernite; Aron, endüstriyel toplumun gelişimi üzerine odaklanır; Aron, toplumsal sınıfların oluşumu, çatışma ve sosyal değişim üzerinde durarak toplumun sınıfsal dinamiklerini analiz eder. Devlet ve Toplum İlişkisi; Devletin rolü, toplumsal düzenin korunması ve devlet-toplum ilişkilerinin incelenmesi. İdeolojiler ve Siyasal Düşünce; Aron, ideolojilerin ve siyasal düşüncenin modern toplumlardaki rolünü tartışır. Teknoloji ve Toplumsal Değişim; Teknolojinin toplumsal yapılar üzerindeki etkileri ve teknolojik değişimin sosyal dönüşümlere katkısı. Bu dersler, Aron’un kapsamlı bir şekilde sosyal, politik ve ekonomik konuları ele almasını sağlar. Her bir konferans, Aron’un düşünsel derinliği ve eleştirel yaklaşımını yansıtarak çağdaş toplumun anlaşılması üzerinde önemli bir etki bırakmıştır. (Aron, 1963, s. 9-10)

“La Lutte des classes” (Sınıfların Mücadelesi), Raymond Aron’un sosyal bilimler, politika ve toplumsal konular üzerine yazdığı önemli eserlerinden biridir. Bu eser, toplumsal sınıfların, çatışmaların ve sosyal değişimlerin analizine odaklanır. Aron, Marx’ın sınıf teorisini eleştirirken, toplumsal sınıflar arasındaki çatışmaları daha geniş bir perspektiften değerlendirir. Aron, toplumsal sınıfların oluşumu, özellikleri ve bu sınıflar arasındaki ilişkiler üzerine odaklanır. Aron, Karl Marx’ın sınıf teorisini eleştirir ve kendi analitik çerçevesini sunar. Sosyal değişimleri, toplumsal çatışmaları ve iş birliğini inceleyerek sınıf mücadelesinin karmaşıklığını ele alır. Aron, toplumsal değişimin nedenlerini, süreçlerini ve sonuçlarını değerlendirir. Raymond Aron, bu eserinde sınıfların mücadelesi ve toplumsal dinamikler

üzerine derinlemesine bir analiz sunar. Aron’un eleştirel düşünce tarzı ve çok yönlü yaklaşımı, okuyuculara çeşitli perspektiflerden konuyu anlama fırsatı sağlar. (Aron, 1964, s. 10-14) Raymond Aron’un “Essai sur les libertés” (Özgürlükler Üzerine Deneme) adlı bir eseri daha vardır. “Özgürlükler Üzerine Bir Deneme”nin Raymond Aron tarafından 1965 yılında yayınlanmış olması, eserin özgürlük konusunda önemli düşünceler içeren bir eser olduğunu göstermektedir. [1960’ların ve 70’lerin özgürlükçü hareketleri vs.] Aron’un eserleri genellikle siyaset felsefesi, demokrasi, toplum ve özgürlük gibi konularda derinlemesine analizler içerir. Bu kitapta, Alexis de Tocqueville ve Karl Marx’ın öğretilerini karşılaştırma, mevcut demokratik ve liberal sentezin eleştirisi ve teknik medeniyetin gereklilikleri ile siyasi özgürlük arasındaki uyumluluk sorunu gibi konuların ele alındığını belirtebiliriz. Bu, Aron’un düşünce dünyasının çeşitli yönlerini kapsayan kapsamlı bir analiz sunabilir. Eser, özellikle Aron’un özgürlük anlayışını ve bu konuda ortaya koyduğu tezleri anlamak isteyen okuyucular için önemli olabilir. Özgürlük konusundaki çeşitli bakış açıları ve eleştiriler, okuyuculara farklı düşünce sistemlerini anlamada yardımcı olabilir. (Aron, 1965, s. 3-6)

Raymond Aron’un “Démocratie et totalitarisme” (Demokrasi ve Totalitarizm) kitabı, Aron’un siyaset felsefesi ve toplum üzerine düşüncelerini içeren önemli bir eseridir. Kitap, demokrasinin ve totalitarizmin temel özelliklerini analiz eder ve bu iki siyasi sistem arasındaki temel farkları vurgular. Aynı zamanda, Aron’un totalitarizmle mücadelede demokrasinin rolüne dair düşüncelerini de içerir. Aron, demokrasinin özgürlük, çoğulculuk ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerlere dayandığını savunur. Totalitarizmin ise baskı, tek parti yönetimi ve bireysel özgürlüklerin kısıtlanması gibi özelliklere sahip olduğunu belirtir. Kitap, bu iki siyasi sistem arasındaki temel ideolojik çatışmaları ve demokrasinin totalitarizme karşı duruşunu inceler. “Démocratie et totalitarisme”, Aron’un önceki

eserlerinde geliştirdiği düşünce sistemini demokrasi ve totalitarizm bağlamında genişleterek, 20. yüzyılın siyasi ve ideolojik zorluklarına yanıt arar. Bu kitap, Aron’un toplum, siyaset ve tarih konularındaki entelektüel derinliğini ve geniş perspektifini sunan önemli bir eser olarak kabul edilir. Bu kitap, ilk olarak Endüstriyel toplumların alışkanlıkları, politik rejimler teorisinin ana hatlarından oluşan serinin üçüncü ve son cildini oluşturmaktadır. Kitabın içeriği sınıf mücadelesi ve endüstriyel toplum üzerine on sekiz dersten ibarettir. (Aron, 1965, s. 1-10) Kitap, Sovyetler Birliği ile Batı’nın demokratik ülkelerinin siyasi sistemlerini karşılaştırır. Temelde Sovyet tarihi, parti geçmişi, Sovyet anayasası - kurgu ve gerçek, ideoloji ve terör, totaliterlik, proletarya diktatörlüğü, Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliği’nin karşılaştırılması, Rus İmparatorluğu vb. konulara değinilir.

“Trois Essais sur l’Âge Industriel” (Sanayi Çağı Üzerine Üç Deneme), Raymond Aron’un 1966 yılında yayımlanan bir kitabıdır. Aron, kitapta endüstri çağının toplumsal değışimlere olan etkilerini inceler. Sanayileşme sürecinin toplumların yapısını nasıl değıştirdiğini, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişin nasıl gerçekleştiğini ele alır. Aron, endüstri çağının ekonomik dinamiklerini analiz eder. Sanayi devriminin ekonomik sonuçlarını ve bu dönemin ekonomik sistemini nasıl etkilediğini tartışır. İktisadi büyüme, endüstriyel üretim ve ekonomik yapıdaki değışikliklere odaklanır. Kitap, endüstri çağının politik sonuçlarını da ele alır. Sanayileşmenin siyasi sistemleri nasıl etkilediğini, yeni toplumsal sınıfların ortaya çıkışını ve siyasi güç dinamiklerini inceler. Raymond Aron’un “Trois Essais sur l’Âge Industriel” kitabı, sanayileşme ve modernleşme süreçlerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir ve bu dönemin toplumsal, ekonomik ve politik etkilerini anlamaya çalışır. Bu kitap, Aron’un düşünsel derinliği ve sosyal analiz yeteneği ile bilinir. (Aron, 1966, 8-13)

“Les Étapes de la pensée sociologique” (Sosyolojik Düşüncenin Aşamaları)nı Fransız sosyolog Raymond Aron 1967’de yayınlamıştır. Kitap, Montesquieu, Auguste Comte, Karl Marx, Alexis de Tocqueville, Maks Weber ve Vilfredo Pareto, Émile Durkheim gibi yedi önemli sosyolog üzerine yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Yazar bu eserinde: “Modern çağın kökenini araştırmak için yola çıktığımda, sonunda entelektüel portrelerden oluşan bir galeriyle karşılaştım... Özel niyetle kabul ettiğimiz şeyleri göz ardı etmeden, bu sosyologların şüncelerinin özünü şablonuyla çalıştım. Sosyolojinin yüzyıldaki politikasının geçerli kavramlarının ve politik bir idealden ayrılmanın unutulmaması için de yazdım,” demektedir. (Aron, 1967, s. 4-8) “De Gaulle, Israël et les Juifs” (De Gaulle, İsrail ve Yahudiler) sosyolog tarafından 1968’de yayınlanmıştır. Bu kitap, General de Gaulle’ün 1967’deki basın toplantısının ardından yaşanan olaylara ve de Gaulle’ün İsrail ve Yahudilere yönelik tutumuna odaklanmaktadır. Aron’un kitabı, de Gaulle’ün Yahudilere ve İsrail’e yönelik açıklamalarının yanı sıra, dönemin politik atmosferini ve uluslararası ilişkileri de ele almaktadır. Kitap, dönemin önemli olaylarına ve Aron’un analizlerine odaklanarak, Fransız politik sahnesindeki bu önemli anın anlaşılmasına katkı sağlar. Bu tanıklığa dair bilgiler ancak 1967 bahar krizi sırasında yayınlanan makaleler ve Fransa-İsrail ittifakının 1960 ve 1962’de İsrail ve Yahudiler üzerine yazılan iki çalışmayla birlikte sunulmuştur. Aron için bununla ilgilenmek iyi bir fikirdir. Fransız kökenli halkına, Yahudilerin tarihi çıkışlarının onlara bugün mahrumiyet bırakma manevi bir güvenceyi de sağlamıştır. (Aron, 1968, s. 3-7)

Aron, “La Révolution introuvable. Réflexions sur les événements de mai” (Bulunamayan Devrim: Mayıs Olayları Üzerine Düşünceler) kitabını 1968’de yazmıştır. Raymond Aron’un acımasız ve özlü formülüne göre, 68 Mayıs, konuşkan bir psikodramadan başka bir şey değil miydi? ‘La Révolution

introuvable’ de algısal gözlemci, güncel siyasi olayları görüntüdeki gürültünün ötesinde değerlendirdiğinde, 68 Mayıs’ın Beřinci Cumhuriyet’in kurumları için ciddi bir tehlike oluşturma riskinin düşük olduğunu göstermektedir. O zamanlar Fransız siyasi yaşamını yapılandıran iki büyük güç olan Komünist Parti ve Gaullist hareketin bununla hiçbir ilgisi yoktu. Philippe Raynaud’un yayınlanmamış önsözünde analiz ettiği gibi, büyük sosyolojik geleneğin varisi olarak Raymond Aron da bu konuya dikkat ediyordu. 68 Mayıs’ı, modern toplumlarımızın temel krizi olduğunun ilk belirtilerden biriydi: Eşitlik tutkusu, bireylerin tanınması talebi ve her birinin herkese karşı giderek artan karşılıklı bağımlılığı arasındaki çelişkili gerilimi yansıtmaktaydı. (Aron, 1968, s. 11-14) “Les Désillusions du progrès” (İlerlemelerin Hayal Kırıklıkları) ise 1969’da ortaya çıkmıştır. Kitap, modernitenin diyalektiği üzerine bir denemedir. Çeyrek asırlık ekonomik büyümenin ardından, modern toplum yeni saldırılarla karşı karşıyadır. Marx’ın sadık ya da sadakatsiz takipçileri, onun göreceli ya da kısmi başarısızlıklarını eleştirerek, zenginlik içindeki yoksulluk adacıklarını ve gelir dağılımındaki aşırı eşitısızlığı kınamışlardır. İlhamını J. J. Rousseau’ya kadar sürdüren diğerleri, hatta romantikler, “endüstriyel uygarlık”ın barbarlığına, doğanın tahrip edilmesine, atmosferin kirlenmesine ve bireylerin araçlar tarafından manipüle edilmesine karşı çıkararak sözlerini esirgememişlerdir. İletişim, kısıtlama ve kanunların olmadığı bir akılcılığın köleliği, mal birikimi, güç ve boş zenginlik yarışına girmişlerdir. Batı’da yayılan bu kötümserlik, Fransa’da yaşanan şokla daha da güçlenmiştir. Mayıs-Haziran 1968 olayları, bu kitapta özetlenen modernite analizine zaten nüfuz etmişti. Modern toplumun diyalektiğinin yarattığı ve dolayısıyla kaçınılmaz olan ilerlemenin hayal kırıklıkları, altmışlı yılların genç kuşağı tarafından o kadar yoğun bir şekilde yaşanıyor ki, yaygın memnuniyetsizlik isyanla ifade edilmekteydi. Gözlemci, aynı zamanda bu patlamanın anlamını, modern toplumun bu

patlamanın uyandırdığı arzulara nasıl tepki verebileceğini, açlığını dindirebileceğini, belki de maddi olmaktan ziyade manevi olarak doğan açlığı da merak etmekteydi. Batılılar, bilim ve teknolojinin kârlarından en iyi payı aldıkları için derin bir vicdan azabı mı duyuyorlar, yoksa yaptıklarına anlam bulamayarak kendilerini inkar mı ediyorlar? Spengler, Toynbee ve Sorokine’ni yeniden okuyalım ve eserlerine isyan eden, kaybedilen ya da yeniden fethedilecek bir cennetin hayalini kuran bir medeniyetin öngörülemeyen kaderini tahmin etmeye çalışmayalım. (Aron, 1969, s. 7-9)

Aron’un “D’une sainte famille à l’autre. Essai sur le marxisme imaginaire” (Bir kutsal aileden diğerine. Hayali Marksizm Üzerine Deneme) kitabı da yine aynı yıllarda yayımlanmıştır. Tarihi ve onun vaatlerini ufku olarak gören ideolojiler artık bayraklarını katlamışken, Marksizm felsefeler arasındaki yerini yeniden almaktadır. Raymond Aron’un yaklaşık otuz yıl önce kutsal varoluşçu ve yapısalcı ailelere yönelik bu eleştirisinde davet ettiği şey tam olarak buydu. Marx’ı gerçek yerine, dünya proletaryasının parlak geleceğine değil, Batı felsefi bilincinin bir anına geri koymak gerektiğini söylemiştir. Kitap iki bölümdür; Jean-Paul Sartre’in gördüğü şeyin aynısıdır. İkincil bir devrimsel deneyim olan 68 kuşağı esnekliği ve Louis Althusser ile ilgili konular tartışılmaktadır. Raymond Aron, Sartre ve Althusser’in düşüncelerinin Marx’ınkiyle bağdaşmadığını söylemektedir. Bu filozofların konumlarını eleştiren Aron, onları ekonomi konusundaki bilgisizlikleriyle suçlamaktadır. İktisadi sosyolojiye göre onların entellektüel yaklaşımları, Marx’ın ve onun düşüncesine sadık Marksistlerin yaklaşımının tam tersidir. (Aron, 1969, s. 3-4) “De la condition historique du sociologue” (Sosyologun tarihsel durumu üzerine) Collège de France’da 1 Aralık 1970’te yapılan bir açılış konuşmasıdır. Aron şöyle söylemiştir: “Sayın Yönetici, sevgili meslektaşlarım, hiç kimse bu görkemli evin eşliğini duygusuz geçemez. Yaşı onu, kendisi ve

iři açısından şansın tükendiğine ikna etse bile, akademik onurların getirdiği muğlak tatminlerin bazılarını zaten tatmış olsa bile, dűřüncelerinizle aranızda olmayan bir řey olarak adlandırdığınız řey, endişeden kaçmak içindir. şahsen bana öyle geliyor ki, samimiyetinden şüphe etmemenizi rica ettiğim, size şükranlarımı sunarken entelektüel adayların acısını hissediyorum.” (Aron, 1971, s. 1)

“Études politiques” (Siyasi Etűdler) bu ciltte toplanan çalışmaların ortak bir temaya sahip olduğu ve ađdař tarihin sorunlarını klasik filozofların fikirleriyle ilişkilendirerek aydınlatmayı amaçladığı belirtilmektedir. Bu alışmalar, savaş öncesinden günümüze uzanan bir zaman diliminde, önemli filozofların dűřüncelerini kullanarak modern tarihin sorunlarına ışık tutmaya odaklanmış gibi görünmektedir. Aynı zamanda, yazarın bu çalışmalarda bir tür gözlemci pozisyonunda olduğu ve savaşlara katılmamış olsa da kalem aracılığıyla olayları takip eden bir “saf olmayan izleyici” olduğu belirtilmektedir. Bu izleyici, olayların karmaşıklığını ve forumdaki çalkantıların etkisini sadece yazı aracılığıyla anlamaya çalışan bir figür gibi tasvir edilmektedir. Aron, ađdař tarihin maceralarının ortaya çıkardığı sorunları, klasik filozofların (Machiavelli, Marx, Pareto, Max Weber ve Alain) fikirleriyle ilişkilendirerek aydınlatmaktadır. Yazarın, savaşların ve çatışmaların neden olduğu sorunları analiz etme ve çözme amacı güttűđü, bu süreçte klasik filozofların dűřüncelerini kullanarak modern siyaset bilimi sistemlerini anlamaya çalıştığı görűlmektedir. Bu, okuyucuya, tarih ve politikanın kompleksliğini anlama çabası içinde bir dűřüne yolculuğu sunan sosyolojik [Siyaset sosyolojisi] bir eserdir. (Aron, 1972, s. 4-6)

“République impériale. Les États-Unis dans le monde (1945-1972)” (İmparatorluk Cumhuriyeti. Dűnyada Amerika Birleřik Devletleri, 1945-1972) kitabı Aron tarafından yazılan uzunca bir denemedir. Birleřik Devletlerin dış politikası, bir

yüzyıldır eşi benzeri olmayan bir jeopolitik durumdan kaynaklanan bir şekilde, Avrupa devletlerinden derin bir şekilde farklıdır. 1776'daki on üç koloni, adanmışlığın avantajlarına ve kıtasal bir birliğin avantajlarına aynı anda sahip olmuştur. Fiziksel güvenliklerinden emin olan Amerika Birleşik Devletleri, yirminci yüzyılda bir seçim özgürlüğüne sahiptir, bu da müdahale ve izolasyon arasında şiddetli salınımlar, benimsenen politikaların sürekli sorgulanmaları ile kendini göstermiştir. 1947'den bu yana, Amerika Birleşik Devletleri devletlerarası sistemde başrolü oynamış, ekonomileri ise ticaret ve para sisteminin merkezi olmuştur. Kitabın yarısını devletler arası ilişkilerde, soğuk savaş ve rahatlama bağlamında “büyük politika”ya, diğer yarısını ise devlet veya şirketlerin dış dünyadaki ekonomik ilişkilerine adanmıştır. Bu çatışma içinde devletler arası ilişkiler ve ekonomiler arasındaki ilişkiler arasında iki tür sorun ortaya çıkmaktadır; Büyük politika ne ölçüde sermaye çıkarları tarafından belirlenmiş veya etkilenmiştir? Yatırımların dışa yönlendirilmesi, ne ölçüde yeni bir emperyalizm biçimidir? 1947-1972 dönemi, bir yandan Nixon'un Pekin ve Moskova ziyaretlerine, öte yandan dolar krizine ve sonunda soğuk savaşın eski haçlı savaşçısının zaferle tekrar seçilmesine kadar uzanmaktadır. Son yirmi beş yılın imparatorluk diplomasisi ile izolasyonizm arasında, Başkanların önümüzdeki dört yıl içinde, Çin-Sovyet çekişmesi ve Washington'un yeni diplomasisi tarafından derinlemesine dönüştürülen bir sistemde orta bir yol çizecektir. (Aron, 1973, s.4-6)

“History and Dialectic of Violence” (Fransızca: “Histoire et dialectique de la violence”, Türkçe: Şiddetin Tarihi ve Diyalektiği bu kitap, Aron'un şiddet konseptini tarih boyunca ele alarak ve bu fenomenin arkasındaki dinamikleri anlamaya çalışarak siyaset felsefesine dair düşüncelerini içerir. Aron, eserinde şiddetin tarih içindeki değişen yüzlerini ve çeşitli biçimlerini analiz eder. Aynı zamanda şiddetin sosyal, kültürel ve

politik bağlamlar içinde nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini inceler. Kitap, bir taraftan şiddeti tarihî bir perspektiften ele alırken, diğer taraftan şiddetin dialektiğini, yani bu olgunun içsel çatışmalarını ve sürekli evrimini keşfetmeye odaklanır. Bu eser, Aron'un genel yaklaşımı olan toplumsal olayları ve siyasi fenomenleri anlama çabasını yansıtan önemli bir çalışma olarak kabul edilir. (Aron, 1973, s. 1-2) “Penser la guerre, Clausewitz” (Savaş Düşünmek, Clausewitz), Raymond Aron'un 1976 yılında yayımlanan bir eseridir. Kitap, Aron'un Carl von Clausewitz'in “Savaş Üzerine” adlı önemli eseri üzerine yaptığı bir analiz ve yorumlamadır. Aron, Clausewitz'in savaşın doğasını, amacını ve siyasi boyutunu ele alırken, kendi düşüncelerini de ekleyerek modern siyaset ve uluslararası ilişkiler bağlamında Clausewitz'in düşüncelerini değerlendirir. Raymond Aron, genel olarak siyaset, toplum ve uluslararası ilişkiler konularındaki eserleriyle tanınan bir düşünürdür. “Penser la guerre, Clausewitz” da Aron'un bu konulardaki düşünsel zenginliğini ve analitik derinliğini yansıtan önemli eserlerinden biridir. (Aron, 1976, s. 10-11)

“Plaidoyer pour l'Europe décadente” (Çürümüş Avrupa İçin Savunma) kitabı Marksizm doktrininin Sovyet çıkışındaki uygulamasını ele alarak başlamaktadır. İdeolojinin, Marksizm'in kayıtlı olduğu her yerde bulunup mevcut çoğulcu çizgiye saygı duyması gerekmektedir. Komünist Parti'nin aşırılıkları artık ortadan kalksa bile uygunsa, herkesin Stalinizmi SSCB'yi doğru şekilde değerlendirmesi mühimdir. Aynı zamanda, Batı Avrupa, kendinden şüphe duyması nedeniyle bir kriz yaşıyor gibi görünmektedir - hatta bunu yeniden öğrendiğinden beri 1974'teki petrol şoku ekonomik krizi hala atlatılamamıştır. [Avrupa'nın Rusya ile yaşamış olduğu enerji krizi sorunsal günümüzde de devam etmektedir.] Kitabın ikinci bölümünde Raymond Aron'a göre kapitalist rejimlerin ve komünistler [rejimler] için kesin olarak sistemin sürdürülerek bir yük haline geldiği belirtilmektedir. Öncelikle Sovyet planı, yapısal olarak ağır

sanayiye odaklanarak büyük bir hata yapmaktadır ve bu savunma askeri teçhizat üretimi açısından da toplumsala yansımaları vardır. [Nitekim iki kutuplu dünyadaki savaş yatırımlarındaki çokluk SSCB'nin sonunu getirmiştir. Aron, bu durumu en erken fark eden sosyologlardan biridir.] Amerika Birleşik Devletleri ise ev aletleri veya arabalar açısından değil: Ürün tüketim çılgınlığından kendi sonunu hazırlayacaktır. Bunu fark edebilmek için kahin olmaya da gerek yoktur. Raymond Aron, her şeyden önce komünist ülkelerin düşük verimliliğini kapitalist rejimlerle rekabetlerinde çok büyük bir engel olarak görmektedir: Motivasyon yokluğu ve özel ilgi, ciddi sonuçları olan bir eksiklik haline gelmiştir. Bununla birlikte, SSCB'de 1950'lerden 1970'lere kadar yaşam standardı ve gıda tüketimindeki düzenli artış ve sosyal ve bölgesel eşitsizliğin düşük olduğu bilincindedir. Demir Perde'nin siyasi özgürlükleri her gün bozulurken, Batı Avrupa çok daha güçlü görünmektedir. Ancak Raymond Aron bunu iki tehdit arasında görmektedir: Bir yanda Kızıl Ordu; öte yanda ise Avrupa'nın kendine güvensizliği, ekonomik özgürlüğün boyutu onu şok edici dış faktörler karşısında daha kırılgan hale getirebildiği ölçüde, bazılarının görünümü yozlaşmış görünmektedir. (Örneğin: Liberal rüzgârın altında özgürlükçü 68 Mayıs Hareketi gelişmişti.) Raymond Aron, bu korkuyu vurgulayarak onu daha iyi kınamaktadır. (Aron, 1977, s. 1-6)

“Sartre's Errors: A Discussion” (Sartre'in Hataları: Bir Tartışma) adlı eser, R. Aron, Andre Glucksman ve Benny Levy ile birlikte yazılmış ve 1980 yazında Telos dergisinde yayımlanmıştır. Bu makale, Jean-Paul Sartre'in düşünceleri üzerine bir tartışmayı içermektedir. Telos dergisi, özellikle Frankfurt Okulu'na ve siyasi teoriye ilgi duyan bir okuyucu kitlesi için bilinen bir dergidir. “Sartre's Errors: A Discussion”, Sartre'in düşünce sistemini eleştiren ve tartışan bir metindir. (Aron with Glucksman and Levy, 1980, s. 204-208) “Le

Spectateur engagé” (Bağlı Gözlemci), Fransız düşünür Raymond Aron’un 1981 yılında yayımlanan bir eseridir. Kitap, Aron’un politik düşüncesi ve gözlemlerine odaklanır. “Le Spectateur engagé”, Aron’un politik angajman ve entelektüel gözlem konularını ele alır. Aron, eserinde politik bir gözlemci olarak kendi duruşunu ve düşüncelerini açıklar. Aynı zamanda toplumsal değişim, ideolojik mücadeleler ve siyasi angajman gibi konuları inceler. Kitap, Aron’un önceki eserlerindeki temel konulara odaklanarak, entelektüel olarak angaje olmanın ve politik olayları gözlemlemenin ne anlama geldiğini tartışır. Eser, Aron’un siyasi teorisi ve eleştirisi hakkında daha fazla anlayış sunabilir. (Aron, 1981, s. 1-7) Metin entelektüel bir sosyologun sohbeti şeklinde yazılmıştır/ düzenlenmiştir. “Mémoires” (Anılar) kitabı ilk kez Raymond Aron’un Anıları’nın (1905-1983) tam versiyonun derlenmiş halidir. Bu sürüm, Raymond Aron’un bir analist ve vizyonerinin zekasını doğrulayan üç önemli yayınlanmamış metniyle zenginleştirilmiştir. Sosyolog Aron, 20. yüzyılın en büyük gözlemcilerinden biridir. Bu cildin önsözü, Aron’un takipçilerinden biri olan ve ustaca bir tavırla Aron düşüncesini mevcut durumuna geri getiren Nicolas Baverez tarafından yazılmıştır. Aynı zamanda Tzvetan Todorov’un oldukça aydınlatıcı bir önsözünü de içermektedir. Bu kitap bir karşılaşmanın öyküsüdür: Çalkantılı bir yüzyılın ve onu anlamaya istekli bir zekanın öyküsüdür. Aynı zamanda kendisini ve eserini sorgulayan bir insanın, varlıklara ve hayata dair tanıklığıdır. Kendini adanmış bir izleyici olarak, De Gaulle’dan Kissinger’a, Malraux’dan Sartre’a ve Camus’a kadar zamanının seçkin oyuncularıyla omuz omuza olmaktadır ve her birinin tavizsiz bir portresini çizmektedir. Ancak her şeyden önce bu çalışma, büyük bir siyaset felsefecisinin, zamanının entelektüel akademisyenliğinin uçlarında, modern dünyaya dair düşüncelerinin bir değerlendirmesini yapmaktadır. Burada bir araya getirilen daha önce yayınlanmamış üç makale, biri iktidardaki solun ekonomik ve sosyal kayıtları, ikincisi Amerikan

diplomasisinin ahlakı ve İsrail-Arap çatışması, sonuncusu da Sovyet hegemonyası hakkında olup İsrail'in zihniyet olarak bağımsızlığını [hiçbir otoriteyi tanımaması maalesef Aron'ca yeterince eleştirilmemektedir.] açıklamaktadır. Fransa ve dünyanın akıllı, titizliği ve tutarlılığı yeniden keşfetmeye ihtiyaç duyduğu bir zamanda, Raymond Aron'u yeniden okumak veya keşfetmek her zamankinden daha gereklidir. (Aron, 1983, s. 3-9)

“Les Dernières Années du Siècle” (Yüzyılın Son Yılları), Raymond Aron'un 20. yüzyılın sonlarına dair analizlerini içeren bir kitaptır. Bu kitap, Aron'un sosyal bilimler, siyaset ve kültür konularındaki düşüncelerini derlediği bir eserdir. Aron, Fransız entelektüel hayatında etkili bir figürdü ve eserleri genellikle sert bir eleştiri ve analiz içerir. “Les Dernières Années du Siècle,” Aron'un düşünsel evrimini, çağdaş olaylara yönelik eleştirilerini ve 20. yüzyılın sonlarına dair gözlemlerini içerir. Kitap, küreselleşme, demokrasi, toplumsal değişim ve siyaset gibi konularda Aron'un çeşitli eserlerinden alıntıları barındırmaktadır. Bu kitap, Aron'un düşüncelerine ve analizlerine ilgi duyan okurlar için değerli olabilir. (Aron, 1984, s. 12-15) “Ueber Deutschland und den Nationalsozialismus. Fruehe politische Schriften 1930-1939” (Almanya ve Nasyonal Sosyalizm Hakkında: 1930-1939'un ilk siyasi yazıları) kitabı Raymond Aron'un Amis Topluluđu'nda toplanan öğrencileri ve arkadaşlarından oluşan geniş çevrece ile Amerikan ve bir Alman vakfının aktif desteğiyle 1980'lerin ortalarından bu yana onun çalışmalarını toplamaya, görüntülemeye ve düzenlemeye çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu metin, Fransız düşünür Raymond Aron'un felsefi çalışmaları ve yazılarına dair bir dizi gelişmeyi özetlemektedir. Aron'un erken dönem felsefi çalışmaları ve 1970'lerin başlarından itibaren tarih felsefesi üzerine verdiği dersler, Gallimard tarafından yeniden yayımlandı. Bu, Aron'un felsefi gelişimine ve düşüncelerinin evrimine ışık tutabilir. 1990 yılında, Aron'un 1940-1944 yılları arasındaki

Londra dönemine ait yazıları dikkatlice düzenlenmiş bir ciltte yayımlandı. Bu, Aron'un savaş yıllarında yaşadığı deneyimlere ve bu dönemdeki düşünsel katkılarına odaklanmıştır. 1990 yılının sonunda, Aron'un 1947-1955 yılları arasında Figaro gazetesinde uluslararası politika üzerine yazdığı başyazıların ilk cildi yayımlandı. Bu yazılar, Aron'un o dönemdeki siyasi düşüncelerini ve analizlerini içermektedir. 1993 yılı için planlanan önemli bir Aron biyografisi, Aron'un çağdaş tarihin diğeri önemli kişilikleriyle kapsamlı yazışmalarını değerlendirecek. Bu, Aron'un özel yaşamına ve düşünsel etkileşimlerine daha derinlemesine bir bakış sağlayabilir. Metinde, Aron'un bu dönemde henüz bir filozof olarak görölmediğı, ancak felsefi düşünceleri üzerine yapılan incelemelerin yavaş yavaş arttığına dair belirtiler bulunmaktadır. Yirminci yüzyıl filozofları ve yirminci yüzyılın siyaset felsefesi kitaplarındaki bazı eleştiri ve makaleler bu yönde bilgi sağlamıştır. Kitap bir nevi Aron bibliyografyası niteliğine de sahiptir. (Aron, 1993, s. 2-12)

“Le Marxisme de Marx” (Marx'ın Marksizmi), Raymond Aron'un Karl Marx'ın düşüncesi ve Marksizm üzerine bir değerlendirme yaptığı bir eseridir. Bu kitap, Aron'un siyasi düşünce tarihindeki önemli eserlerinden biridir ve Marksizm'e eleştirel bir yaklaşım sunar. Aron, Fransız düşünce geleneğinde yer alan bir entelektüeldir ve eserleri genellikle siyaset, toplum ve felsefe üzerine derinlemesine analizler içerir. “Le Marxisme de Marx” kitabında, Aron, Marx'ın orijinal düşüncesini ve bu düşüncenin zaman içinde nasıl değiştiğini inceler. Aynı zamanda, Marx'ın eserlerinin yorumlanmasında yapılan hatalara ve Marksizm'in siyasi pratiğine yönelik eleştirilerde bulunur. Bu kitap, Aron'un entelektüel dürüstlüğü ve bağımsız düşünce tarzını sergileyen bir eser olarak öne çıkar. Aron, Marksizm'in teorik temellerini sorgulayarak ve eleştirerek, kendi entelektüel geleneğine katkıda bulunur. Bu kitap, Marksizm üzerine bir

eleştiri ve alternatif bir bakış açısı sunan önemli bir metindir. (Aron, 2002, s. 9-18) R. Aron’un son alışması “De Giscard  Mitterrand: 1977-1983” (Giscard’dan Mitterrand’a: 1977-1983) başlığını taşımaktadır. “De Giscard  Mitterrand: 1977-1983” kitabı, Fransız siyasetinin önemli dönemlerinden birini, Valry Giscard d’Estaing’in cumhurbaşkanlığından François Mitterrand’ın cumhurbaşkanlığına geçiş sürecini kapsayan bir inceleme ve analiz sunar. Bu kitap, Raymond Aron’un 1977 ile 1983 yılları arasındaki siyasi olaylar ve gelişmeler üzerine yazılmış makale ve yazıları içermektedir. Kitap, Aron’un politik analizi ve gözlemleri aracılığıyla dönemin siyasi atmosferini ve önemli politikacıları değerlendirmesini içerir. Giscard d’Estaing ve Mitterrand arasındaki politik değerışim, Fransız i ve dış politikasındaki önemli gelişmeler, ekonomik durum ve diğer siyasi konular, Aron’un keskin gözlem ve düşünce tarzıyla incelenir. Raymond Aron’un eserleri genellikle entelektüel derinlik, eleştirel düşünce ve tarafsız analiz ile dikkat çeker. “De Giscard  Mitterrand: 1977-1983” kitabı, Aron’un Fransız siyaseti üzerine düşüncelerini daha geniş bir okuyucu kitlesine sunma amacını taşır. Kitabın içeriği, Aron’un siyasi felsefesine ve entelektüel mirasına dair anlayış sunma potansiyeline sahip olduğu için önemlidir.

4. SONUÇ

Raymond Aron’un sosyoloji düşüncesi, Fransız liberalizmi ve Batı felsefesi üzerine yaptığı çeşitli katkılarla tanınır. Aron, sosyal bilimlerin gerçekçi bir bakış açısına ihtiyaç duyduğunu savunur. Ona göre, sosyal olaylar karmaşık ve belirsizdir ve sosyologların bu karmaşıklığı anlamak için nesnel ve objektif bir tutum benimsemeleri gerekmektedir. Pragmatik bir yaklaşım benimser, yani sosyologların teorik çerçeveleri ve metodolojileri seçerken gerçek dünya sorunlarına

odaklanmalarını önerir. Aron, liberal düşünceye büyük bir ilgi gösterir. Ancak, onun liberalizmi sadece ekonomik liberalizmi değil, aynı zamanda bireysel özgürlük, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi klasik liberal değerleri de içerir. Aron, eleştirel düşünceyi teşvik eder ve ideolojik bağınazlıklardan kaçınılması gerektiğini vurgular. Aron, 20. yüzyılın ortalarında yükselen totaliter ideolojilere (faşizm ve komünizm) keskin bir eleştiri getirir. “Opium of the Intellectuals” (Entelektüellerin Uyuşturucu) adlı eseri, özellikle Fransız entelektüellerin totalitarizmi kucaklamasına yönelik bir eleştiri içerir. Aron’un çalışmaları, uluslararası ilişkiler ve geopolitik konulara odaklanır. Savaş ve barış, uluslararası ilişkilerin dinamikleri ve devletler arası ilişkiler gibi konularda önemli analizler sunar. Aron, sosyolojiyi sadece bir bilim olarak değil, aynı zamanda felsefi bir disiplin olarak ele alır. Felsefi düşünce ile sosyoloji arasında köprüler kurarak, entelektüel bir sentez yaratmaya çalışır. Raymond Aron'un sosyoloji düşüncesi, geniş bir yelpazede konuları içerir ve entelektüel dürüstlük, eleştirel düşünce ve sosyal olaylara objektif bir bakış açısı getirme çabasıyla dikkat çeker.

Raymond Aron, 20. yüzyılın önemli entelektüellerinden biri olarak hem sosyoloji hem de siyaset felsefesi alanında etkileyici bir miras bırakmıştır. Sosyal bilimlere getirdiğı gerçekçi ve pragmatik bakış açısı, Aron’u sadece bir bilim adamı değil, aynı zamanda sosyal olaylara karşı derin bir anlayış ve eleştirel düşünceye sahip bir entelektüel olarak konumlandırmıştır. Aron’un Fransız liberal geleneğine olan bağlılığı, bireysel özgürlük, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi temel liberal değerlere vurgu yapar. Ayrıca, totalitarizme karşı cesur eleştirileri ve entelektüellerin ideolojik bağınazlıklardan kaçınma çağrısı, Aron’un düşünsel dürüstlük ve bağımsızlık ilkelerine olan bağlılığını vurgular. Uluslararası ilişkilerdeki analizleri, savaş ve barışın karmaşıklığını anlama konusundaki

derin kavrayışını gösterir. Aron'un eserleri, uluslararası sahnedeki g dinamiklerini ve devletler arası ilişkilerin karmaşıklığını açıklığa kavuşturur. Sonuç olarak, Raymond Aron'un düşünce dünyası, entelektüel entegrasyon, eleştirel düşünce ve sosyal olaylara karşı nesnel bakış açısı ile öne çıkar. Aron'un eserleri, okuyuculara sadece geçmişin bir penceresinden değil, aynı zamanda günümüz dünyasını anlama ve değerlendirme açısından da bir rehberlik sunar. Onun düşünsel mirası, sosyal bilimlerde ve siyaset felsefesinde derinlemesine anlam ve eleştirel düşünce arayan herkes için önemli bir kaynaktır.

KAYNAKÇA

- Anderson, B. C. (2000). *Raymond Aron: The Recovery of the Political*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Aron, Raymond with Andre Glucksman and Benny Levy. (1980). "Sartre's Errors: A Discussion". *Telos* 44 (Summer 1980). New York: Telos Press. pp. 204-208.
- Aron, Raymond. (1938). *Essai sur la th  orie de l'histoire dans l'Allemagne contemporaine. La philosophie critique de l'histoire*, Paris: Vrin.
- Aron, Raymond. (1938). *Introduction    la philosophie de l'histoire. Essai sur les limites de l'objectivit   historique*, Paris: Gallimard, *Introduction to the Philosophy of History: An Essay on the Limits of Historical Objectivity*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1948.
- Aron, Raymond. (1944). *L'Homme contre les tyrans*, New York, Editions de la Maison Fran  aise.
- Aron, Raymond. (1945). *De l'armistice    l'insurrection nationale*, Paris: Gallimard.
- Aron, Raymond. (1945). *L'  ge des empires et l'Avenir de la France*. Paris: D  fense de la France.
- Aron, Raymond. (1948). *Le Grand Schisme*, Paris: Gallimard.
- Aron, Raymond. (1953). *La Coexistence pacifique. Essai d'analyse*, Paris: Editions Monde nouveau, (under the pseudonym Fran  ois Houtisse, with Boris Souvarine).
- Aron, Raymond. (1954). *Les Guerres en Cha  ne*, Paris: Gallimard, 1951; *The Century of Total War*, London: Derek Verschayle.
- Aron, Raymond. (1955). *L'Opium des intellectuels*, Paris: Calmann-L  vy, 1955; *The Opium of the Intellectuals*,

London: Secker & Warburg, 1957 *Polémiques*, Paris: Gallimard.

Aron, Raymond. (1955). *Polémiques*, Paris: Gallimard.

Aron, Raymond. (1957). *Espoir et peur du siècle. Essais non partisans*, Paris: Calmann-Lévy, 1958 (partially translated in, *On War: atomic weapons & global diplomacy*, London, Secker & Warburg.

Aron, Raymond. (1957). *La Sociologie allemande contemporaine*, Paris: Alcan, 1935; *German Sociology*, London: Heinemann.

Aron, Raymond. (1957). *La Tragédie algérienne*, Paris: Plon.

Aron, Raymond. (1958). *L'Algérie et la République*, Paris: Plon.

Aron, Raymond. (1959). *Introduction. Classes et conflits de classes dans la société industrielle (Ralph Dahrendorf)*, Paris: Mouton Éditeur.

Aron, Raymond. (1959). *La Société industrielle et la Guerre*, suivi d'un *Tableau de la diplomatie mondiale en 1958*, Paris: Plon.

Aron, Raymond. (1960). *Immuable et changeante. De la IVe à la Ve République*, Paris: Calmann-Lévy, 1959; *France, Steadfast and Changing: The Fourth to the Fifth Republic*, Cambridge (Mass.): Harvard University Press.

Aron, Raymond. (1961). *Dimensions de la conscience historique*, Paris: Plon.

Aron, Raymond. (1962). *Paix et guerre entre les nations*, Paris: Calmann-Lévy, *Peace and War*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1966.

Aron, Raymond. (1963). *Dix-huit leçons sur la société industrielle*, Paris: Gallimard, *Eighteen Lectures on*

- Industrial Society*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1967.
- Aron, Raymond. (1963). *Le Grand Débat. Initiation à la stratégie atomique*, Paris: Calmann-Lévy, *The Great Debate*, New York, Doubleday & Company, Inc., 1965.
- Aron, Raymond. (1964). *La Lutte des classes*, Paris: Gallimard.
- Aron, Raymond. (1965). *Démocratie et totalitarisme*, Paris: Gallimard, *Democracy and totalitarianism*, Weidenfeld and Nicolson, 1968.
- Aron, Raymond. (1965). *Essai sur les libertés*, Paris: Calmann-Lévy.
- Aron, Raymond. (1966). *Trois essais sur l'âge industriel*, Paris: Plon, 1966; *The Industrial Society. Three Essays on Ideology and Development*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1967.
- Aron, Raymond. (1967). *Les étapes de la pensée sociologique*, Paris: Gallimard, *Main Currents in Sociological Thought*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1965.
- Aron, Raymond. (1968). *De Gaulle, Israël et les Juifs*, Paris: Plon, *De Gaulle, Israel and the Jews*, Praeger, 1969.
- Aron, Raymond. (1968). *La Révolution introuvable. Réflexions sur les  v nements de mai*, Paris: Fayard.
- Aron, Raymond. (1969). *D'une sainte famille à l'autre. Essai sur le marxisme imaginaire*, Paris: Gallimard.
- Aron, Raymond. (1969). *Les Désillusions du progrès*, Paris: Calmann-Lévy. *Progress and Disillusion: The Dialectics of Modern Society*, Pall Mall Press, 1968.

- Aron, Raymond. (1971). *De la condition historique du sociologue*, Paris: Gallimard.
- Aron, Raymond. (1972). *Études politiques*, Paris: Gallimard.
- Aron, Raymond. (1973). *Histoire et dialectique de la violence*, Paris: Gallimard, *History and the Dialectic of Violence: Analysis of Sartre's Critique de la raison dialectique*, Oxford: Blackwell, 1979.
- Aron, Raymond. (1973). *République impériale. Les États-unis dans le monde (1945–1972)*, Paris: Calmann-Lévy, *The Imperial Republic: The United States and the World 1945–1973*, Little Brown & Company.
- Aron, Raymond. (1976). *Penser la guerre, Clausewitz*, Paris: Gallimard, *Clausewitz: Philosopher of War*, London: Routledge, 1983.
- Aron, Raymond. (1977). *Plaidoyer pour l'Europe décadente*, Paris: Laffont, *In Defense of Decadent Europe*, South Bend IN: Regnery, 1977.
- Aron, Raymond. (1981). *Le Spectateur engagé*, Paris: Julliard, (interviews).
- Aron, Raymond. (1983). *Mémoires*, Paris: Julliard.
- Aron, Raymond. (1984). *Les dernières années du siècle*, Paris: Julliard.
- Aron, Raymond. (1993). *Ueber Deutschland und den Nationalsozialismus*. Fruehe politische Schriften 1930-1939, Joachim Stark, ed. and pref., Opladen: Leske & Budrich.
- Aron, Raymond. (2002). *Le Marxisme de Marx*, Paris: Éditions de Fallois.

- Baverez, N. (2015). Life and Works: Raymond Aron, Philosopher and Freedom Fighter. In *The Companion to Raymond Aron* (pp. 3-14). New York: Palgrave Macmillan US.
- Biglia, A. (2015). Ce qu'Alexis de Tocqueville nous apprend sur la société contemporaine. *Les Cahiers Portalis*, (1), 125-132.
- Brombert, V. (1955). Raymond Aron and the French intellectuals. *Yale French Studies*, (16), 13-23.
- Clark, T. N. (1968). Émile Durkheim and the institutionalization of sociology in the French university system. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 9(1), 36-71.
- Craiutu, A. (2003). *Liberalism under siege: the political thought of the French doctrinaires*. Lexington Books.
- Critchley, S. (1997). What is continental philosophy?. *International Journal of Philosophical Studies*, 5(3), 347-363.
- Descombes, V. (1980). *Modern french philosophy*. Cambridge University Press.
- Garland, J. R. (2007). Raymond Aron and the intellectuals: Arguments supportive of libertarianism. *Journal of libertarian studies*, 21(3), 65-78.
- Ghins, A. (2022). What Is French Liberalism? *Political Studies*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00323217221126727>.
- Hamel, J. (2001). The focus group method and contemporary French sociology. *Journal of Sociology*, 37(4), 341-353.
- Lilla, M. (Ed.). (1994). *New French thought: political philosophy*. Princeton University Press.

- Mahoney, D. J. (1992). *The liberal political science of Raymond Aron: A critical introduction*. Rowman & Littlefield.
- Merleau-Ponty, M. (1997). Notes de lecture et commentaires sur Théorie du champ de la conscience de Aron Gurwitsch. *Revue de Métaphysique et de Morale*, (3), 321-342.
- Merton, R. K. (1934). Recent french sociology. *Social Forces*, 12(4), 537-545.
- Reinhoudt, Jurgen & Audier Serge. (2018). "Foreword and Opening Lectures of the Walter Lippmann Colloquium". Ed. Reinhoudt, J., & Audier, S. *The Walter Lippmann Colloquium. The Birth of Neo-Liberalism*. Cham: Palgrave Macmillan. pp. 93-117.
- Sawyer, S., & Stewart, I. (Eds.). (2016). *In search of the liberal moment: democracy, anti-totalitarianism, and intellectual politics in France since 1950*. Springer.
- Schulz-Forberg, H. (2020). Embedded Early Neoliberalism: Transnational Origins of the Agenda of Liberalism Reconsidered. *Nine Lives of Neoliberalism*.
- Smets, P. F. (2011). Albert Camus, éditorialiste professionnel: Alger-Républicain, Combat, L'Express. *Bulletins de l'Académie Royale de Belgique*, 22(1), 29-73.
- Stewart, I. (2020). *Raymond Aron and Liberal Thought in the Twentieth Century* (Vol. 124). Cambridge University Press.
- Thomson, D. (1963). The three worlds of Raymond Aron. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 39(1), 49-58.

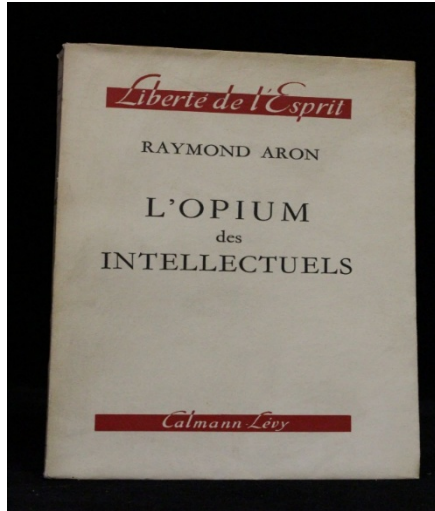
- Welch, C. B. (1984). *Liberty and Utility: The French Idéologues Und the Transformation of Liberalism*. Columbia University Press.
- West, D. (2010). *Continental philosophy: An introduction*. Polity.
- Wilkinson, J. D. (1986). Jean-Paul Sartre and Raymond Aron. *Salmagundi*, (70/71), 285-315.
- Zala, B. (2023). ‘No one around to shut the dead eyes of the human race’: Sartre, Aron, and the limits of existentialism in the Nuclear Age. *Review of International Studies*, 1-18.
- Znepolski, I. (1994). L’opium des intellectuels de l’Est. *Cahiers du Monde russe*, 869-879.

EKLER

Ek 1. Raymond Aron, Kaynak: <https://www.crassh.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2021/12/Raymond-Aron.jpg> adresinden (19.12.2023) tarihinde erişilmiştir.

Ek 2. “Entelektüellerin Afyonu” kitabının 1955’teki ilk baskısı, Kaynak: https://www.edition-originale.com/media/h-3000-aron_raymond_lopium-des-intellectuels_1955_edition-originale_autographe_tirage-de-tete_4_52510.jpg adresinden (19.12.2023) tarihinde erişilmiştir.

MİTOLOJİK FİGÜRLERDEN DESTANLARA TÜRK MİTOLOJİSİNİN ANA HATLARI

Şeniz ANBARLI BOZATAY¹

Cansu MARAŞ²

1. GİRİŞ

Türk mitolojisi, eski Türk devletlerinin evreni, doğayı ve toplumsal normlarını anlamlandırmak için geliştirdiği figürler, destanlar, semboller ve inançlar bütünüdür. Tengricilik ve yer-sub inancıyla şekillenen Türk mitolojik sistemi yer ile gök arasındaki dengeyi, iyilik ve kötülük arasında gelen sonsuz mücadeleyi ve insanın tabiat ile kurduğu bağı simgesel bir dille açıklamaktadır.

Tarih boyunca Türkler çeşitli dinlerden ve inanç sistemlerinden etkilenmiştir. Kronolojik olarak, Türk inanç sistemi iki ana döneme ayrılabilir: geleneksel Türk dinleri ve tek tanrılı dinler. Geleneksel dönemde, gök tanrısına inanma, yer-sub inancı doğa kültürleri, atalar kültü yaygındır. İslamiyet'in kabulünden önce Türklerin benimsediği dinler arasında Budizm, Zerdüştlük, Maniheizm, Hristiyanlık ve Yahudilik yer almaktadır (Güngör, 2002: 261-281).

Dünya tarihinin tüm eski devletlerinde olduğu gibi Türklerin de en erken devirlerinden itibaren efsane ve destanları boy göstermeye başlamıştır. Türk söylencesi yaşanan ortama göre farklılık arz etmektedir. Genel bir bakış açısıyla bakıldığında orman ve dağlık alanlarda, bozkırda, çöl ve vahalarda yaşama

---

¹ Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0003-4690-9650.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0006-6600-6431.

Türk mitolojisinin şekillenmesine katkı sağlamıştır (Taşağıl, 2025:10-11).

Yařanan farklılıklar, çeşitli inançların ortaya çıkmasına ve bu inançlara bağlı kutsal kavramların şekillenmesine yol ačmıřtır. Bu kutsal öğeler arasında Tengri, Kayra Han, Ülgen, Erlik ve Umay Ana gibi figürler öne çıkar. Bunun yanı sıra Türk Mitolojisinde yer alan destanlar, bir yandan Türklerin kahramanlık anlatılarına denk düşerken, bir yandan da doğa ile kurdukları güçlü bağın ve tabiat yaşamıyla olan ilişkilerinin açık bir göstergesi olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, milli bilinç oluşturma noktasında Türk mitolojisinin genel hatlarıyla mitolojik figürlerini, inanış biçimlerini, kutsal ruhlarını ve destanlarını incelemektir.

Çalışmada, mitoloji kavramı esas alınarak, Türk mitolojisindeki figür ve destanlar Türk düşünce ve kültür evrenine yaptıkları katkı çerçevesinde ana hatları ile değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirme, mitolojik unsurların Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Tarih ve Edebiyat gibi bilim alanlarına dahil ortak açıklamalara dayandığını gösteren ortak bir inceleme zemini olduğunu göstermektedir.

2. MİTOLOJİ KAVRAMI

Mitoloji köken olarak Yunanca bir terimdir ve “söz” ya da “konuşma” anlamına gelen mithos kelimesinden türemiştir. Antik Yunanda söz kavramını karşılayan üç kelime bulunur: mitos, epos ve logos. Bu kelimeler zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmakta olup, genel olarak konuşma, hikâye, anlatı gibi ortak anlamlar taşımaktadır. Ancak aralarında küçük farklılıklar da vardır. Edebiyatın dili olarak kabul edilen epos, belirli ölçülere ve kalıplara sahiptir; duygular ve düşünceler bu ölçüler içinde nesir ya da şiir biçiminde aktarılır. Epik sözcüğü de bu terimden

türetilmiş bir sıfattır. Logos ise düzeni ve yasallığı yansıtarak gerçeğin bu düzen içinde dile getirilmesini sağlar (Batuk, 2015: 889).

Mitoloji denildiğinde genellikle eski ve köklü medeniyetlerin inanç sistemleri düşünölmektedir. Antik Yunan, Çin, İran, Mısır, Hint, Japon, İşkandinav ve Cermen kültürleri bu alanda öne çıkan medeniyetlerdir. Yunan mitolojisi, dünya çapında en ünlü mitolojik anlatı geleneğı olarak öne çıkar. Yunan mitolojisi, Zeus, Poseidon, Hera, Apollo ve Afrodit gibi Olimpos tanrılarını; Cassandra gibi kehanet yetenekleriyle bilinen figürleri, Truva Savaşı gibi büyük olayları ve İlyada ve Odysseia gibi destansı şiirleri akla getirir. İşkandinav öykülerinde Odin, Thor ve Loki gibi güçlü tanrılar ön plana çıkarken, Hint mitolojisinde Brahma, Vişnu ve şiva kozmik düzenin temel tanrıları olarak kabul edilir. Mısır mitolojisinde ise Ra, Osiris ve Horus gibi tanrılar evren, ölüm ve krallık kavramlarıyla ilişkilendirilir. Batı dillerinde “mit” olarak kullanılan kavram, Osmanlı Türkçesinde “esatır” sözcüğüyle karşılanmıştır (Taşağıl, 2025:18).

Bir milletin tarihi anlatıları, üyelerine uygun davranışlarını, tavırlarını ve kültürel değerlerini öğretir. Kahramanlar, kendi toplumlularının insan davranışları için birer modeldir. İçlerine düştükleri zor koşullarda yol gösterici bir sistem bulmaya yardımı olurlar (Rossenberg, 2003:15).

Olaylara karşı çok duyarlı olan yalın toplumların yaşamında mitler çok önemlidir (Çelebi, 2004:33). Klasik mitoloji ve onun büyüleyici kahraman ve tanrı öyküleri, modern dünyanın bilimsel bilgi dokusunda da önemli bir etkiye sahiptir. Bilgisayar bilimi terminolojilerinden navigasyona ve tıbbi inceliklere kadar, klasik mitolojinin etkisi ve sonuçları modern bilim temellerinde gözlemlenebilir ve açıklanabilir. Buradan hareketle mitoloji, yalnızca evrensel temalar ve doğal olaylarla

etkileşim yoluyla bilimsel keşiflere kavramsal olarak ilham vermekle kalmaz, aynı zamanda sıklıkla gerçekliğin bilinen sınırlarını zorlar ve bilinmeyene doğru keşifleri teşvik eder. Bu hayret ve merak duygusu, bilimsel araştırmayı yönlendirir (Zeng, 2024:24).

3. TÜRK MİTOLOJİSİ

“Türk” ifadesi M.Ö 3000’lerden günümüze kadar uzanan Avrupa ile Asya kıtaları arası çok geniş coğrafyalara uzanmış insan topluluğuna işaret etmektedir. Bu sebeptedir ki Türk mitolojisi, derin köklere sahip zengin bir kültürel hazinedir. Türk mitolojisi, Türk halklarının tarihsel süreçte yaşadığı coğrafyalarda şekillenmiş ve farklı inanç sistemlerinin etkisiyle gelişmiştir. Mitoloji, tanrılar, kahramanlar, efsanevi yaratıklar ve metafiziksel figürlere dair bir dünya sunar. Türk mitolojisinin merkezinde tabiat, toplum ve ruhani evren ilişkilerinin karmaşıklığı bulunur (Karakurt, 2011:4-5) Bu bağlamda, mitolojik anlatıların çoğu, doğa olaylarını, toplumsal düzeni ve insanın evrendeki yerini açıklamaya yöneliktir.

Türk mitolojisi, Türkistan coğrafyasından Anadolu’ya uzanan coğrafyada, şamanist inanç sisteminin izlerini çokça taşımaktadır. Türklerde Gök Tanrı figürü mitolojideki Tengriye dönüşürken, tabiat unsurları kutsal kabul edilmiştir. Bu inanç sisteminde ateş, su, ağaç, dağ ve gökyüzü kutsal kabul edilmiş, İşlamlaşma sürecinde de farklı sembolik anlamlarla yaşamayı sürdürmüştür (şimşek, 2025:287).

3.1. Tarihi Kaynaklarda Türk Kelimesi

Türkleri dikkate almaksızın bir dünya tarihi yazmanın mümkün olamayacağını ifade eden Ortaylı, Çin, Hint ve İran gibi yerleşik halkların tarihini yazarken, Türklerin sözü edilen uygarlıkların tarih yazımında adından söz ettirdiğine dikkat

çekmektedir. Nitekim Kuzeydeki Hun komşularına değinmeksizin Çin tarihi açıklanamayacağı gibi, Bizans ve İran tarih yazımında da Göktürklerin kilit konumu inkâr edilemez (Ortaylı, 1996: 135).

542 yılındaki Çin kaynaklarında da bahsedilen Türk kelimesi ilk olarak 420 tarihli pers metinlerinde geçer. Türk dilinin ilk yazılı belgeleri sayılan Orhon Yazıtlarında "Türk" kelimesi bazen "Türk", fakat daha çok "Türük" veya "Török" okunacak şekilde yazılmıştır (Ayda,1976:5-8). Kök Türk tabiri Bilge Kağan yazıtının doğu yüzünün üçüncü satırında taşta kazanılmıştır. Bunun dışında "Türk" diye geçer. Bizans kaynaklarında Türk ismini ilk kez 582'de Agathias kullanmıştır. Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'ya Türkiye ve Türk adını veren İtalyan ve Yunan kaynaklarıdır (Taşağıl, 2025: 27-28).

3.2. Mitolojik Figürler: Tanrılar ve Göksel Varlıklar

Türkler tarih boyunca birbirinden farklı dinleri kabul etmişlerdir. Ancak hiçbir zaman bütün Türklük dairesi halinde, bugün de dahil olmak üzere tek bir dini kabul etmemişlerdir (Çini, 2019: 18). Türk mitolojisinde tanrısal ve göksel varlıklarla ilgili çok ayrıntılı ve kesin bilgiler bulunmamaktadır. Bu konudaki anlatılar, Türk kavimlerine göre farklılık göstermektedir (Çoruhlu, 2017:18).

3.2.1. Gök Tengri/Gök Tanrı

Türk inanç sistemlerini oluşturan unsurları ve bunların günümüzde yaşayış biçimlerini verili olanaklar doğrultusunda değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda Türk inanç değerleri hakkında en eski kaynaklara Çin yıllıklarında, Bengü Taş yazıtlarında ve muhtelif kaynaklarda rastlanmaktadır (Kalafat, 2004:17). İslamiyet'ten önce bütün Türk topluluklarında yaygın ve uzun süreli din Gök Tanrı dinidir. Türklerde yer ve gök ayrılmaz bir bütün olarak algılanmış ve gök kavramı sonsuzluğundan dolayı tanrının yüceliğıyle özdeşleşmiştir. Tengri

sözü Türkler için, başlangıçta gök ve göğün maviliğine karşılık gelmektedir (Ögel, 1971: 146-150). Kök Tengri ismi bazen Bengü Taş yazıtlarında Türk Tengrisi diye ifade edilmektedir (Taşağıl, 2025:46-47). Bununla birlikte Türk tanrısı-tengrisi ifadesinin, milli bir ilah olarak anlaşılması doğru değildir. Zira Türk inanişında evrensel Tanrı anlayışı hakimdir.

Tengri, affedici ve mükâfatlandırıcı olduğı gibi cezalandırıcı özelliğı ile de dikkat çekmektedir. (Divitçioğlu, 2000:124).

Şamanizm ile Türk dini arasında bir ilginin bulunmadığını ifade eden Taşağıl (2025:42) hiçbir tarihi veride Şamanizm inancına yer verilmemesini buna kanıt olarak sunaktadır. Bunun yanı sıra Hunlar zamanından başlayarak İslamiyet'in kabulüne kadar Türklerin gökteki soyut bir tanrıya inandıkları konusunda bilgi ve belgeler vardır.

3.2.2. Umay Ana

Baharla birlikte tabiatın, toprağın yeniden yeşermesi bir tür doğurganlık olarak düşünülmüştür (Kayabaşı, 2016:8). Umay, Orhun Yazıtları'nda tanrıça/melek gibi bir anlam karşılığında kullanılmıştır. Kelimenin kökeninin Tunguzca ya da Moğolca olduğı söylenir. Bu dillerde ana rahmi anlamına gelmektedir. Divanu Lugati't- Türk'te kadın doğurduktan sonra çıkan son plasenta anlamına gelir. Orta yaşta olup, üç boynuza sahiptir. Elbisesi beyaz, saçları gümüştedir (Taşağıl, 2025:48). Türk mitolojik anlatısında Umay Ana kültü zamanla mitolojik ana sembolünden koparak koruyucu, bağımsız bir iye haline gelmiş, kutsal dişi olarak Gök Tanrı dinine alınmış ve sayılmıştır (Bayat, 2007:50).

3.2.3. Kayrahan

Kayrahan Altay söylencesinde tanrı kavramının karşılığını bulur. Gök Tengrinin oğlu olup, her şeyin yaratıcısı

olduğu kabul edilir. Tengere Kayrahan ismiyle Yakutların mitolojilerinde önemli yer tutar. Göğün on yedinci katında oturduğuna inanılır. Diğer tanrıları Kayrahan yaratmıştır. İnaniş'a göre evrenin kaderini belirler, yeryüzünü yarattıktan sonra dokuz dallı ağaç (çam veya kayın) diker. Kayın denilen bu ağacın dokuz dalından dokuz ata-boy türemiştir. Ülgen, Mergen, Yer Tengri ve Kızağan adında dört oğlu vardır. Ülgen merhametin ve iyiliğin, Kızağan öfkesinin ve cezasının, Mergen hikmetin ve bilgeliğin sembolüdür. Kayrahan insan şeklinde tasvir edilmemiştir. Yazın gökyüzüne çıkar, kışın yeryüzüne iner. Farklı renklerde şimşek çakmasını sağlar. Buna maruz kalan kişi şamanlık mertebesine ulaşır. Babası ilk Tengri, bilinen gök tanrıdır ama annesi bilinmez (Taşağıl, 2025:52).

Göğün katlarında bulunan tanrıların doğuşunu göğün en üst katındaki Kayrahan'a dayandıran Altay Türkleri, göğün daha alt katında yer alan tanrı, ruh ve varlıkların Ülgen ve onun türevlerinden türediğine inanmaktadırlar. Tanrıların türeyişindeki bu mitolojik unsurlar, yüzyıllarca kuşaktan kuşağa aktarılmış olup bugüne ulaşmıştır. Söz konusu anonim anlatılar, Türk düşüncesi insanların fikir evreninde önemli bir yer oluşturmuştur. Alt düzey tanrıların, Gök Tanrı'nın biricikliğine gölge düşürmediğinin altı çizilmelidir. Zira Gök Tanrı'dan türeyen alt düzey tanrıların varlık nedeni Gök Tanrı'dır. Özkan'a göre (2022:221); "bu benzerlikler kozmoloji, ayaltı ve ayüstü evren anlayışı veya iki alem arasındaki irtibat hakkında da kurulabilir. Filozofların yapmış oldukları ayüstü ve ayaltı ayrımı, Göktürk yazıtlarında ve mitolojik derlemelerde üste mavi gök alta yağız yer şeklinde betimlenmektedir".

3.2.4. İyilik Tanrısı: Ülgen/ Bay Ülgen

Şamanizmde evrenin ve dünyanın yaratılışına dair anlatılar temel bir yer tutar. Bu inanç sisteminde kozmos üç bölümden oluşur: gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı. Katmanlara

ayrılan gökte en yüce ruh olarak kabul edilen Ülgen, ailesi ve ona bağlı ruhlarla birlikte bulunur. Yeryüzü ise insanların yaşam alanıdır. Sibiry mitolojisinde Ülgen ya da Bay Ülgen, iyilik tanrısı olarak bilinir ve düzeni koruyan kutsal varlık şeklinde tasvir edilir. Kayrahan'ın oğlu olup göğün on altıncı katında yaşar. Kayrahan'dan sonra ikinci derecede yer alan tanrı tasvirindedir. Yaşadığı düşünölen Altındağ'da kapısı ve oturduğu tahtı altındandır. İnsanlara ateşi icat etmeyi öğretmiştir. Uzun saçları ve yıldırım atabilen bir yayı bulunur ve yıldırım gönderdiği yer kutsal kabul edilir. Yedi oğlu ve yedi kızı doğmuştur. Tüm bunların yanında diğer gezegenlerden uzak olup iki güneşin arasında hayatını sürdürmüştür (Taşağıl, 2025:50).

3.2.5. Erlik Han

Yaradılışın hikayesinin başlangıcında sözü edilen Erlik'in şeytan olduğuna inanılmaktadır (Demirlikan, 2016,6). Erlik, Altay mitolojisinde sık rastlanan bir figürdür (Beydili, 2005:198). Ülgen'in oğlu Kayrahan'ın torunu olduğu varsayılır. Tengriye karşı suç işlediği için yerin altına gönderilmiştir. Gittiği yer altı dünyasının en alt katındaki bir sarayda oturmaktadır. Az ışık saçan güneşe sahip olduğuna ve dokuz semerli boğasının var olduğuna inanılır. Yer altında yaşamaya devam eden Erlik Han kötölüklerin kaynağıdır. Korkunç tipli ve kıyafetli, kara renkli tasvir edilir (Taşağıl, 2025:56). Öyle ki “yeryüzünde dağların, vadilerin ve uçurumların bulunması doğal kötölükler olarak görölmüş ve onların kaynağı da Erlik olarak gösterilmiştir” (Özkan, 2022:223).

3.2.6. Ayzıt

Ayzıt; Türk ve Altay söylencelerinde güzelliğin tanrıçası olarak bilinir. Ayığsıt, Ayıhıt, Ayısat Hanım olarak da adlandırılır. Aşkı ve güzelliği simgeler. Ayzıt'ın ongununa bakınca gümüş tüylü bir kısrak biçiminde görünür ve yeryüzüne gökten iner. Kısrak kılığındayken yelelerini ve kuyruğunu bir kanat gibi

kullanır. İnsanlara sevgi ve sevmeye hissi verir. Aşk her zaman ışık ve parlaklıkla sembolize edilmektedir. Ayzıt sadece açık etmez aynı zamanda çocukları ve küçük hayvanları da korur. Ayzıt günümüzde kız çocuklarına verilen bir isimdir (Taşağıl,2025:82).

4. İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DESTANLARI

Birçok aşamadan geçmek suretiyle oluşan ve bir edebi tür olan destanlar, ait oldukları millete özgü özellikler taşır. Aynı zamanda da eski ile yeni arasında bağ kurar. Destanın meydana gelişi, toplumu etkileyen bir hadisenin yaşanmasıyla gerçekleşmektedir. Bu, o toplumu hem fiziksel hem de psikolojik bakımdan derinden etkileyecek nitelikte bir olay olmalıdır (Koçak, Mollaibrahimoğlu, 2009).

Yaratılış Destanı, Alp Er Tunga Destanı, şu Destanı, Hun-Oğuz Destanı, Köktürk Destanı, Ergenekon Destanı, Bozkurt Destanı, Türeyiş Destanı ve Göç Destanı, Türk mitolojisinde derin etki yaratan destanlar arasındadır.

4.1. Yaratılış Destanı

Altay Türklerinden derlenen mitolojik verilere göre evreni oluşturan gök, yer ve yeraltını birbirine bağlayan tanrısal güçler yanında bu alemlerin bağımsız güç ve ortak egemenlik sahaları vardır. Göğün egemeni Kayrahan olup, onun yarattığı Erlik yeraltı dünyasının egemenidir. Erlik, Kayrahan'ın yarattığı bir figür olup, kötülüğü meydana getirendir. Ancak Türk mitolojik anlayışında kötülükler, iyiliği yaratan Kayrahan'a yüklenemeyeceği için kötülüklerden Erlik sorumlu tutulmuştur. Bu yöndeki açıklamalara İran mitolojisinde de yer verildiği dikkat çekmektedir (Özkan, 2022:223-224).

Kayrahan ve Erliğe dair anlatılar şu şekildedir (Turan, 1998:47);

“ Daha hiçbir şey yokken, Tanrı Kayra Han'la uçsuz bucaksız su vardı. Ay, güneş, toprak yoktu. Tanrı Kayra Han'ın canı sıkılıyordu. O, yalnızlık içinde iken su dalgalandı. Ak Ana Akine, Tanrıya "Yarat!" dedi, yine suya gömüldü. Bunun üzerine Kayra Han, kendine benzer bir varlık yaratarak "Kişi" adını verdi. Kayra Han'la Kişi, sonsuz suyun üzerinde iki siyah kaz gibi rahatça uçmaya koyuldular. Ancak Kişi, kendisini yaratandan daha yüksekte uçmak istedi. Ama uçamadı. Suya düştü. Boğulmak üzereyken Tanrı'ya yalvardı..Tanrı Kayra Han, dünyayı yaratmayı düşündü ..Yeryüzünde tepecikler oluştu.”

4.2. Alp Er Tunga Destanı

Türk destan tarihinin bilinen ilk kahramanı, büyük Türk hükümdarı Alp Er Tunga'dır (Banarlı, 1987, s. 13). M.Ö. VII. yüzyılda yaşamış bir Saka hükümdarı olan Alp Er Tunga, özellikle Türk-İran savaşlarındaki rolüyle ün kazanmıştır. Bu mücadeleleri konu alan destanın zengin bölümleri Firdevsî'nin Şehnâme adlı eserinde yer almakta olup, Alp Er Tunga'nın İran kaynaklarında geniş biçimde anılması, onun İran tarihinde derin izler bıraktığını göstermektedir. XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un kaleme aldığı Divânü Lûgati't-Türk'te de Alp Er Tunga'dan söz edilmekte, ayrıca onun ölümlü üzerine söylenmiş bir saguya yer verilmektedir. Bu ağıt, Alp Er Tunga Destanı'nın son bölümüne ait bir parça olarak kabul edilmektedir (Banarlı, 1987:14).

Alp Er Tunga Sagusu (www.bursaturkocagi.org):

Alp Er Tunga öldi mü?

Isiz ajun kaldı mı?

Ödleğ öçin aldı mı?

Emdi yürek yırtılır?...

4.3. Şu Destanı

Büyük İskender'in MÖ 330-327 yılları arasında İran ve Türkistan'a yaptığı seferler sırasında Şu, Saka Devleti'nin hükümdarıdır. Bu destan Türklerin İskender ile verdikleri mücadeleleri ve geriye çekilmelerini konu almaktadır. Efsaneye göre, İskender'in istilalarını sürdürülemez ve geçici bulan Şu, doğuya çekilmeyi seçti ve halkı da onu takip etti. Ancak vatanlarını terk etmeyen 22 aile daha sonra "Türkmen" olarak tanındı. Kalaç da dahil olmak üzere 24 Türk boyunun oluşumu hakkında efsanevi bir anlatı ortaya çıktı. Şu, Uygurlara sığındıktan sonra, İskender'in öncü birlikleri bir gece baskınıyla bozguna uğratıldı ve ardından iki taraf arasında barış sağlandı. İskender, Balasagun'da "Şu"nun adını taşıyan bir şehir kurdu ve oraya bir tılsım yerleştirdi. Destan, Türklerin İskender karşısında doğuya çekilmesi ve Türkmenlerin vatanlarını savunması etrafında şekillenir; ayrıca Türklerin İskender'in seferinden sonra kentleşmeye ve yerleşik hayata geçişini vurgular (Günay, 2008: 5).

4.4. Hun- Oğuz Destanı

Hunlar, Orta Asya'dan Kore'ye ve Volga'ya uzanan geniş bir coğrafyada yaşayan Türk kabilelerinin birleşmesiyle oluşan güçlü ve büyük bir devletti (Banarlı, 1982:17).

MÖ 209 ile 174 yılları arasında Hunlara hükmetmiş Mete Han'ın hayatını anlatan Oğuz Kağan Destanı, Türk destan geleneğinin en önemli örneklerinden biridir. Diğer Türk destanları gibi, bu destanın orijinal ve ilk versiyonu da günümüze ulaşmamıştır. İslam öncesi efsanelere göre, Oğuz Kağan olağanüstü yeteneklerle doğmuş, hızla gelişmiş ve gücü ve cesaretiyle dikkat çekmiştir. Genç yaşta insanlara ve hayvanlara zarar veren bir gergedanı öldürmesi, kahramanlığının ilk büyük tezahürü olarak kabul edilir. Daha sonra iki kızla evlenmiştir: biri gökten inen kutsal bir ışıktan, diğeri ise içi boş bir ağaçta

bulmuştur. Bu evliliklerden altı oğlu olmuş: Gün (Güneş, Ay, Yıldız, Gök, Dağ ve Deniz. Büyük bir ziyafet verdikten sonra Oğuz Han hanlığını ilan ederek dünya hakimiyeti arzusunu açıkça dile getirmiştir. Kendisine sadakat gösteren hükümdarlarla dostane ilişkiler kurmuş, boyun eğmeyenlere karşı savaş açmıştır. Urum Han'a karşı savaşta, gök mavisî kürkü ve yelesi olan gök mavisî bir kurdun önderliğinde ordusunu zafere taşımış, bu olay destanda kutsal bir işaret olarak yorumlanmıştır. Daha sonra birçok ülkeyi boyunduruğu altına almıştır. Kıpçak ve Karluk gibi bazı Türk kabile isimlerinin kökeni bu savaşlarla ilişkilendirilir. Destanın son bölümünde, Oğuz Han'ın bilge veziri Uluğbek'in gördüğü bir rüya önemli bir rol oynar. Altın yay ve gümüş oklarla sembolize edilen bu rüya, Oğuz Han'ı krallığını oğulları arasında bölmeye sevk etti ve böylece Türk devletlerinde destanlarda görülen ülke paylaşımı geleneği ile örneklenmiştir (Günay, 2008:6-7).

4.5. Köktürk Destanı

Köktürklerle ilgili tespit edilen destanın iki farklı destan bulunmaktadır., Ebü'l-Gâzi Bahadır Han tarafından tespit edileni şecere-i Türk'te "Ergenekon", Çin kaynaklarında tespit edileni ise "Bozkurt"adıyla verilmiştir (Banarlı,1987: 24-25).

4.5.1. Ergenekon Destanı

Moğol topraklarında, Oğuz Han'ın soyundan gelen İl Han'ın hükümdarlığı döneminde, Tatar hükümdarı Sevinç Han Moğol yurduna bir saldırı başlatmış, ardından Kırgız ve diğer kabilelerin desteğiyle İl Han'ın ordusunu mağlup etmiştir. Saldırı neticesinde büyük bir katliam yaşanmış, sadece İlhan'ın oğlu Kiyan ve yeğeni Nukuz, eşleriyle birlikte kaçmayı başarmıştır. Kaçanlar, yabani koyunların izlediği bir yoldan, yüksek dağlardaki dar bir geçitten geçerek verimli otlaklar, pınarlar ve av hayvanlarıyla dolu bir vadiye ulaşmıştır. Bu yere "Ergenekon" adını vermişlerdir. Bu isim "Ergene" (dağ kemeri) ve "Kon" (dik)

kelimelerinin birleşiminden oluşuyordu. Kiyan ve Nukuz'un soyundan gelenler yzyıllar boyunca çoğaldı; dört yüz yıl sonra artık Ergenekon'a sığamaz hale geldiler. Çıkış yolu bulamayınca, bir demirci dağın demir kısmını eriterek bir geçit oluşturmayı önerdi. Yetmiş körük kullanarak ateşi harladılar, demiri erittiler ve bir devenin geçebileceğ i genişlikte bir yol açtılar. Böylece İlhan soyundan gelen Türkler eski yurtlarına döndüler, güçlerini yeniden kazandılar ve düşmanlarından intikam aldılar. Ergenekon'dan çıkış günü olan 21 Mart hem özgürlüğ ün yeniden kazanılmasını hem de baharın gelişini simgeleyen bir bayram olarak kutlandı. Bu kutlama sırasında, örs üzerinde ısıtılmış demir dövölerek sembolik bir ritüel gerçekleştirildi (Günay, 2008:7-8).

4.5.2. Bozkurt Destanı

Bu destan eski Çin eserlerinde iki ayrı rivayet halinde yazılmıştır. Aynı eserlerde bu kaynakları destekleyen ve onaylayan daha başka bilgiler de bulunmaktadır (Bandırlı,1978:24).

Destana göre sadece bir erkek çocuk sağ kalır. Çocuğ un tek olduğ unu görünc e düşman askerler öldürmezler fakat kol ve bacaklarını keserek bir bataklığ a terk ederler. Onu bir dişi kurt bulur; besler, büyütür. Efsaneye göre çocukla dişi kurt ilişki yaşarlar ve dişi kurt hamile kalır. Çocuğ un yaşadığı öğrenilince düşmanlar peşine düşer. Dişi kurdun rehberliğinde Altay Dağları'nda bir yere sığınır. On erkek çocukları olur ve bunlar dışarıdan evlenirler. Bunlara Aşına denilir. Bozkurt Destanı yok edilmek üzere olan ve sadece tek kişisi kalan Türklüğ ün yeniden dirilme öyküsüdür (Taşağ ıl,2025,190).

4.6. Türeyiş Destanı

Uygur Türklerinin ortaya koyduğ u bu destan, Göktürklerin Bozkurt Destanı ile benzer öğeler taşır. Türk destanlarında sıkça görülen bozkurt motifi, Türeyiş Destanı'nda da soyun başlangıcını tanrısal bir güçle ilişkilendirir.

Anlatıya göre eski Hun hükümdarlarından birinin iki güzeller güzeli kızı vardır. Bu kızların güzelliği, onları yalnızca tanrılarla evlenmeye layık kılar. Hükümdar, onları insanlardan uzak tutmak için ülkenin kuzeyinde yüksek bir kuleye yerleştirir. Bir süre sonra tanrı bozkurt kılığına girerek bu kızlarla evlenir. Bu evlilikten doğan Dokuz Oğuz ve On Uygur çocuklarının sesleri bozkurt sesine benzer. Böylece bu çocuklar bozkurt ruhunu taşıyarak çoğalır ve soylarını s rd r rl r (Günay, 2008,14).

Uygurların Çin kaynaklarında yer alan “Türeyiş Efsanesi” C veyin ’nin tespit ettiği metinden ayrılmaktadır. Bu metinde kutsal ışık Tuğla ve Selenge ırmaklarının arasına değil, bu ırmaklar arasındaki bir ağaca inmektedir. (Koçak, G r ay, 2017:271).

4.7. G   Destanı

G  , bir toplumu derinden etkileyen önemli olaylardan biridir. Milletlerin sosyoekonomik ya da politik sebeplerle yer değiştirmesi olarak tanımlanan g   ile bozulan sosyo ekonomik ve politik mekanizmanın düzene sokulması amaçlanmaktadır. Türklerin tarihsel süreçte farklı sebeplerle göç etmek durumunda kaldıkları dikkati çekmektedir. Elbette bu önemli olay anlatıları da yansımıştır. Ait oldukları millete özgü özellikleriyle günümüze ulaşan g   destanları bir yönüyle gurbeti anlatırken bir yanıyla da yeniden doğumu müjdelemektedir (Koçak, Mollaibrahimoğlu, 2009).

G   Destanı, Uygurların kutsal gördükleri bir dağı Çinlilere vermeleri üzerine yurtlarının felakete uğramasını ve sonrasında g   etmelerini anlatır. Uyguların Hulin isimli bir dağı vardır. Bu dağdan Ötüken’in ünlü iki ırmağı Tuna ve Selenga bulunurdu. Dağda bulunan bir ağaca ışık inmiş olup, dokuz ay sonra beş  ocuk doğmuş ve halk hayretler içerisinde kalarak izlemiştir. Beş  ocuktan Bugu (B ğ ) büyüyünce kağanlık

makamına oturdu. Aradan uzun bir geçince Yuluğ Teğın kağanlığa getirildi. Çinliler savaşlarda onu mağlup edemiyor ancak o yine de oğlunu Çinli bir prensesle evlendirmek istiyordu. Karşılığında Çinliler Tanrı Dağı'ndaki kayayı istediler ve Gali' de kayayı verdi. Kayayı ateşlerle parçalayarak kendi memleketlerine götürdüler. Kayanın gidişine tüm kuş ve hayvanlar ağıladı. Yedi gün sonra Gali hayatını kaybetti ve kıtlık baş gösterdi. Çaresiz kalan Uygurlar da göç etmek zorunda kaldılar (Taşağıl, 2025,188).

5. SONUÇ

Türk mitolojisi, sadece eski inançları ve sembolleri aktaran bir kültürel miras değıldir. Aynı zamanda Türklerin doğaya olan derin bağılılığını, yaşam felsefelerini ve evreni sürekli keşfetme çabalarını da yansıtır. Gök tanrısına olan inanç, Hayat Ağacı sembolü, güneş ve ayın kutsallığı ve bereket duaları, Türklerin evreni bütünleşik, düzenli, anlamlı ve kutsal bir bütün olarak gördüklerini göstermektedir. Türk söylence sisteminde gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı arasında kurulan denge, insanlığın evrendeki yerini belirlemiştir.

Türk mitolojisi, metafiziksel referanslarla sosyal düzeni, ahlaki değerleri ve kültürel kimliğı biçimlendirmiştir. Bu nedenle Türklerin tarih boyunca karşılaştıkları farklı coğrafiyalarda farklı kültürlerde dahi mitolojik öğeler devam etmiş olup günümüzde halkın davranışlarında, ritüellerinde ve sembolik uygulamalarında yer etmektedir. Dolayısıyla Türk mitolojisinin ana temaları olan mitolojik figür ve destanlar, kurucu mitler olma özellikleriyle millet hafızasında ve yaşayışında önemli yer tutmayı sürdürmekte, millet bilincinin korunmasında rol oynamaktadır.

Çalışmanın konusunu oluşturan mitolojik figür ve destanlar, birçok sosyal bilim alanının ortak bir inceleme zemini

olup, Edebiyattan Siyaset Bilimine kadar geniş bir alanda
alışmalara konu olacak özellikler taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ayda, A. (1976). Türk kelimesinin menşei hakkında bir nazariye, *Belleten* 40/158, 239-248.
- Banarlı, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. Milli Eğitim Basımevi.
- Batuk, C. (2015). *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, İstanbul: İnsan Yay.
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal dışı-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler Ve Demonoloji, (Cilt 2)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Çelebi, N. (2004). Ricoeur'dan sosyolojiye, *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, Ankara: Anı Yay.
- Çini, N. (2019). *Kök Tengri*, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seminer, Sinop.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Demirlikan, U. Y. (2016). Türk mitolojisinin yer altı kötücüsü Erlik Han, *Düşünce Dünyasında Türkiz*, C. S.39, 73-86.
- Divitçioğlu, S. (2000). *Kök Türkler*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Güngör, H. (2002). Eski Türklerde din ve düşünce, *Türk Tarihi Araştırmaları*, 1-35.
- Günay, U. (2008). Türk destanları, http://www.dilbilimi.net>Turk_Destanlari_Umay_
- Kalafat, Y. (2004). *Altaylardan Anadolu'ya Kamizm-Şamanizm*, İstanbul: Yeditepe Yay.
- Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü*, <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf>

- Kayabaşı, A. (2016). Türk mitolojisinin kutsal dişisi Umay, *Düşünce Dünyasında Türkiz*, C. S.38, 109-116.
- Koçak, A., Mollaibrahimoğlu, Ç. (2009). Göktürk ve Uygur göç destanları üzerine bir inceleme, <https://www.academia.edu/207829>
- Koçak, A. Gürçay, S. (2017). Anne arketipi ekseninde Uygur destanları, *Turkish Studies* Volume 12/5, 265-278.
- Ortaylı, İ. (1996). *Türkiye İdare Tarihine Giriş*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özkan, M.S. (2022). Türk-İran Mitoloji ve inanışlarında düalist varlık anlayışı. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6(22), 217-236.
- Rossenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi: Büyük Destan Ve Söylenceler Antolojisi*. Ankara: İmge Yay.
- Şimşek, A.H. (2025). Türk mitolojisinin günlük hayata yansımaları: semboller, ritüeller ve inançlar (şamanizmden islamlaşmaya geçiş sürecinin antropolojik izleri, 23. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, Saraybosna, 286-297.
- Taşağıl, A. (2025). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Kronik Yay.
- Turan, M. (1998). Türk destanları, *Türk Halk Edebiyatı* içinde, Ünite 4, Anadolu Üniversitesi.
- Ziwei Z. (2024). Impact of classical mythology on the modern science, *Cholarly Review Online* - Summer 2024, 23-32. (<https://www.bursaturkocagi.org.tr/turkler-akkinda/turk-destanlari/alper-tunga-destani/>)

ETKİLEŞİMLER SOSYOLOJİSİ: SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİKTEN ETNOMETODOLOJİYE TEORİK BİR İZLEK

Öznur YILMAZ ALTUN¹

1. GİRİŞ

Etkileőimler, sosyolojinin temel konularından biri olarak, bireylerin kimliklerini, sosyal rollerini ve toplumsal iliőkilerini nasıl inőa ettiklerini anlamak ağıısından büyük bir öneme sahiptir. Etkileőimler, toplumsal gerçekliğinin her an yeniden müzakere edildiğı çatıőmalı bir sahadır. Sosyal etkileőimler, bireylerin gündelik hayatlarındaki eylemlerinin, toplumsal yapılarla nasıl iç içe geçtiğini ve bu yapıların nasıl yeniden üretildiğini anlamak için kritik bir çerçeve sunar. Sosyolojinin mikro düzeydeki bu etkileőimlere odaklanması, toplumsal düzenin en küçük birimlerinden yola çıkarak daha geniş sosyal yapıların nasıl şekillendiğini ortaya koyma amacını taşır. Ne var ki Türk sosyoloji geleneğinde, makro-yapısalcı yaklaşımların hegemonyası altında etkileőimler sıklıkla ihmal edilmiş veya genellikle sosyal psikolojinin bir alt başlığı olarak görülmüőtür. Bu çalışmanın temel problemi, etkileőimler olgusunun sosyolojideki konumunu netleőtirmekten ziyade; bu olguyu yapı ve fail ikilemi gibi temel sosyolojik tartışmalar bağlamında değerlendirmeye aćmak ve mikro süreçlerin makro analizler için taşıdığı potansiyeli görünür kılmaktır. Mevcut yaklaşımlar bazen kopuk kalmakta; mikro süreçleri makro iktidar yapılarından bağımsız, steril alanlar gibi sunabilmektedir. Bu araőtırmada

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-2392-4463.

literatürdeki temel kuramların güçlü ve zayıf yönlerinin sentezlendiği betimleyici bir inceleme yapılmıştır.

Araştırma kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır: Sosyal etkileşimler, bireyler arasındaki güç ve statü asimetrilerini nasıl şekillendirmektedir? Mikro düzeydeki sosyal etkileşimler ritüeller ve rutinler, toplumsal yapıların meşruiyetinin yeniden üretilmesinde ne tür bir rol oynamaktadır? Bireylerin kimlikleri ve sosyal rolleri, gündelik hayatın stratejik oyunları aracılığıyla nasıl biçimlenmekte ve bu süreçler toplumsal düzenin inşasına nasıl etki etmektedir? Bu bağlamda, George Herbert Mead, Herbert Blumer, Charles Cooley, Harold Garfinkel ve Erving Goffman gibi önemli teorisyenlerin yaklaşımları incelenmiştir.

2. GÜNDELİK HAYATIN GRAMERİ: ETKİLEşİMİN DOğASI VE İşLEVLERİ

“Toplumsal ilişkinin doğması için onu etkilemem, ona yönelik bir hareket yapmam, onu bana yanıt vermeye özendirmem gereklidir. O zaman o ve ben birbirimiz için varoluruz; her birimizin ötekiyle ilintili olarak yaptığı şey bizim aramızda geçen bir şeydir. Biz ilişkisi ilişkinin ya da toplumsallığın ilk biçimidir. Ne içerdіđi önemli değildir; öpücük de olabilir, kaldırıp kafasına bir şey indirmek de. Öptüğümüz de, dövdiğümüz de birbirimiziz”

(Ortega y Gasset, 1995: 140).

Sosyolojik açıdan etkileşim kavramını tanımlamak genellikle güçtür; etkileşimler tarafların birbirlerinin varlığını tanıdığı ve eylemlerini karşılıklı olarak düzenlediği ontolojik bir inşa sahasıdır. Steve Bruce ve Steven Yearley'in de belirttiği gibi etkileşim her zaman sosyaldir; ancak asıl mesele, bu sosyallіđin arkasındaki karmaşık sosyolojik ayrıntıların yani iktidar, statü ve meşruiyet kodlarının nasıl işlediğidir (2006: 156).

Massimo Borlandi vd. (2011), etkileşimin kapsamını tartışırken kritik bir ayrıma dikkat çeker. Onlara göre etkileşim,

en geniş anlamıyla nesneler veya canlılar arasındaki karşılıklı eylemleri kapsasa da; sosyolojik bağlamda asıl odaklanması gereken nokta, "iletişim yoluyla birbirini etkileyen insanların birbirleriyle ilgili davranışı"dır (Borlandi vd. 2011: 45). Toplumsal etkileşimi, fiziksel bir çarpışmadan ayıran şey, faillerin eylemlerine yükledikleri anlam ve niyetliliklerdir. Bu noktada, tanımların ötesine geçerek etkileşimi, sosyal gerçekliğin sürekli olarak üretildiği bir laboratuvar olarak ele almak gerekir. Birey, mekanik bir tepki veren değil; önceki deneyimlerinden edindiği stok bilgi ile sürece dahil olan aktif bir faildir. Bu tarihsel birikim, etkileşimlerin birbirinden kopuk anlık olaylar olmadığını, aksine zincirleme bir şekilde birbirine bağlanarak toplumsal yapıyı ayakta tuttuğunu gösterir.

Etkileşimcilik, bireyden başlayarak sosyalliği anlamaya çalışan sosyologları kapsayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, toplumun bireyler dışında ele alınamayacağını, bu nedenle de gündelik yaşamın mikro etkileşimlere dayalı olduğunu ifade eder. Jonathan H. Turner, sosyal etkileşimi "bir aktörün davranışlarının bilinçli olarak başka bir aktör tarafından yeniden düzenlendiği" bir süreç olarak tanımlarken, aslında etkileşimin refleksif doğasına işaret eder (1988:12).

Toplumsal gerçeklik, makro yapıların statik varlığından ziyade, aktörlerin birbirlerinin eylemlerine anlam atfettiği mikro süreçlerde inşa edilir. Kurt Wolff'un da işaret ettiği üzere, toplumun ete kemiğe bürünmesi, kurumsal diktelerle değil, bireylerin 'sık ve yoğun' etkileşimsel müzakereleriyle mümkündür. Wolff, toplumsal dokunun sadece görünür kurumsal ilişkilerle sınırlanamayacağını savunarak şu kritik şerhi düşer: "... bunlara ek olarak, ölçülemez sayıda daha az göze çarpan ilişki biçimleri ve etkileşim türleri vardır" (Wolff, 1950: 9). Bu bağlamda toplum, katılımcıların ortak sembolik dünyalarında gerçekleşen ve anlık jestlerle şekillenen dinamik bir etkileşim düzenidir.

Dorothy Miell ve Rudi Dallos (1996), etkileşim ve ilişkilerin kişilerin gündelik hayatının merkezinde yer aldığını d ş n rl r. Onlara göre etkileşim ve ilişkiler, sadece fiziksel varoluşla değil, aynı zamanda duygusal süreçlerle de yakından ilgilidir. İlişkilerin üç temel yönü olduğunu ifade ederler: Müşterek yapı, zaman ve gelişme, ilişkilerin çeşitli işlevleri. Miell ve Dallos'a göre, gündelik hayatta yapılanların büyük bir çoğunluğu diğerleriyle ilgili olup, bu süreç "insanların ortak veya karşılıklı eylem kalıpları, paylaşılan anlayışlar ve hislerin oluşturduğu ortak faaliyetlerin geliştirilmesini içerir" (1996: 3). Bu ortak faaliyetler, kişilerin bir kimlik duygusu geliştirmesine yardımcı olur. Müşterek yapılar, insanların diğer insanlarla kurdukları iletişimden, gündelik etkileşim ve rutinlerden ortaya çıkar.

Sosyal etkileşimin incelenmesinde Ensar  etin, üç ana noktaya vurgu yapar. İlk olarak, gündelik hayatta öteki ile kurulan ilişkiler sonucunda inşa edilen rutinlerin gündelik hayatı düzenlediğini belirtir. İkinci olarak, gündelik hayatın incelenmesi, insan eyleminin nedenlerinin anlaşılması için önemli bir kaynak oluşturur.  etin, bireyin sosyal yapı içindeki davranışlarının yapı tarafından yönlendiriliyor olsa bile, bireyin rolünün yok olmadığını vurgular.  etin'in yaklaşımı, yapı ve fail ikilemini aşmak için etkileşimi bir anahtar olarak sunar; birey karşılaştığı her yeni durumda "yaratıcı eylemde bulunma kapasitesine sahip olduğu için eylemleriyle toplumsal gerçekliklerin inşasına katkıda bulunur" ( etin, 2017: 61). Son olarak,  etin, "toplumsal düzen ve kurumların anlaşılması için" gündelik hayatın incelenmesinin önemine dikkat çeker.

Etkileşimin arkasındaki motivasyon kaynağı, sosyolojinin en tartışmalı alanlarından biridir. Jonathan H. Turner (1988), insan eyleminin ardındaki motivasyonu açıklamak için faydacı yaklaşımlardan (Smith/Bentham) davranışçı koşullanmalara (Skinner), değiş-tokuş modelinden (George Simmel),

psikoanalitik model (Freud) ve dayanışmacı modele (Durkheim ve Anneles Okulu) kadar geniş bir yelpazeyi ele alır. Modern etkileşimci teori, bu motivasyonları Mead'ın mirası üzerinden benlik kavramına bağlar. Turner'a göre etkileşimin merkezinde, bireyin öz-kavrayışını koruma ve doğrulama çabası yatar. Turner, etkileşimci teorinin, insan eyleminin motivasyon kaynağını anlamaktan ziyade etkileşimsel süreçlerle ilgilendiğini ifade eder.

Tüm bu etkileşimci yaklaşımların ortak noktasının öz-kavrayış olduğunu savunan Turner, öz-kavrayışın motivasyonun merkezinde yer aldığını ve bunun iki boyutu olduğunu belirtir: Öz-saygı (self-esteem) ve öz-tutarlılık (self-consistency) (1988: 43). Turner, Goffman'ın kuramında öz-saygı ve öz-tutarlılığın yeterince ele alınmadığını ileri sürer. Turner'a göre, bireyin başkalarıyla kurduğu etkileşimde, Blumer'in "tanımlar oluşturma süreçlerine", Garfinkel'in "gerçeklik duygusu geliştirmeye", Knorr-Cetina ve Cicourel'in "etkileşim süreçlerinin analizine" odaklanması gerekir. Etkileşimde önemli olan, "belirli bir öz-saygı düzeyini sürdürme ve kendisiyle ilgili tutumlar arasında tutarlılığı sağlama ihtiyacıdır" (1988: 44). Turner, öz-saygının öz-tutarlılık ile mümkün olabileceğini savunur. Ona göre, etkileşimci kuramlar, benliğin sunumu süreçlerini ön plana çıkarır. Kendi katkısını ise, benliğin sunumu sürecine psikanalitik savunma mekanizmalarını dahil etmek olarak tanımlar: "Amacım, genellikle daha saf etkileşimci analizlerde örtük bırakılan şeyi açıklığa kavuşturmaktır: İnsanlar bir durumda kendilik hislerini teyit edemezlerse, 'bu konuda bir şeyler yapmak' için büyük ölçüde harekete geçerler. Durumdan çıkamazlarsa veya başkalarının tepkilerini değiştiremezlerse, başkalarının kendi anlayışlarıyla çelişen bilgileri bastırmaya çalışacaklardır" (Turner, 1988: 46).

3. ETKİLEşİMLER SOSYOLOJİSİNİN KAYNAKLARI

Etkileşimler sosyolojisinin entelektüel köklerini takip etmek Georg Simmel'in yaklaşımına dek sürdürölür. Simmel, toplumun düzenli etkileşimde bulunan bireylerden oluştuğunu ve bu etkileşimlerin toplumsal yapının çekirdeğini oluşturduğunu savunur. Ona göre, toplumsal yaşamın karmaşıklığını ve çok yönlölölüğünü anlamak için etkileşimlerin incelenmesi gereklidir. Simmel, bu bağlamda etkileşimleri "toplumun atomları" olarak tanımlar ve etkileşimlerin toplumsal yaşamın hem katılığını hem de esnekliğini belirlediğini öne sürer (Ünsaldı, 2019: 7). Simmel'in yaklaşımı, etkileşimleri içeriklerinden (ekonomik, dini, politik) bağımsız olarak, biçimler üzerinden analiz etmeyi önerir. Bu biçimler, tarihsel içerik değişse de insan ilişkilerinin değişmeyen iskeletini oluşturur: Mübadele, çatışma, tahakküm-fahişelik ve sosyallik (Simmel, 2015).

Mübadele, sadece ekonomik bir takas değil, her türlü insan ilişkisinin verme ve alma dengesi üzerine kurulu olduğu en evrensel etkileşim biçimidir. Simmel, her etkileşimi bir tür mübadele olarak görür ve mübadelede değiştirilen şeyin niteliği, bu iki kavram arasında bir fark yaratmaz; asıl fark, etkileşimin mübadeleden daha geniş bir anlam taşımasındadır. Çatışma, sanılanın aksine anti-sosyal bir durum değil, tarafları birbirine en şiddetli şekilde bağlayan yoğun bir sosyalleşme biçimidir. Birbiriyle çatışanlar, birbirlerini tanımak ve tepki vermek zorundadır; bu da onları paradoksal bir birlik içine sokar (Simmel, 2015:87). Tahakküm, Simmel'e göre, en ilkel etkileşim biçimidir.

Tahakküm ilişkilerinde, erk sahibi, bu sürecin kendisini nasıl etkilediğinin farkına varır. "... bir tarafın uyguladığı 'zorlama'nın öbürünü her türlü kendiliğindenlikten ve dolayısıyla her türlü 'gerçek' etki yaratma, etkileşim sürecine katkıda

bulunma imkanından mahrum bıraktığı üst-ast ilişkilerinde bile etkileşim vardır ve bu etkileşim bu ilişkileri bile toplumsal biçimler haline getirir” (Simmel, 2015:110-111). Simmel'in en provokatif analizlerinden biri olan fahişelik, sadece cinsel bir işlem değil, etkileşimin saf parasal mübadeleye indirgendığı, ötekinin tamamen nesneleştığı ve kişiselliğın silindiğı uç bir yabancılaşma ve şeyleşme formu olarak okunmalıdır. Son olarak Sosyallik, etkileşimin bir amaç için değil, sadece birlikte olma hazzı için yapıldığı oyuncu biçimidir; burada içerik önemsizleşir, formun kendisi (nezaket, sohbet) amaç haline gelir. Sosyallik, etkileşimin en uygun temsilini, iki eşit arasında gerçekleşen bir araya gelmelerle bulur.

Simmel'in mirası, çağdaş sosyolojide Randall Collins gibi kuramcılar tarafından devralınmıştır. Collins, Simmel'in mikro analizlerini Durkheim'ın ritüel teorisiyle birleştirerek etkileşim ritüeli zincirleri teorisini geliştirmiştir. Buna göre toplum, bireylerin birbirlerinden duygusal enerji şarj ettikleri sonsuz bir ritüeller zinciridir. Collins (2005), toplumsal farklılaşmanın iki önemli nedeni olarak güç ritüelleri ve ritüellerin çokluğuna dikkat çeker. Goffman'ın sahne önü kavramsallaştırmasındaki kişiler, Collins'in emir verenleridir. Collins'e göre, toplumsal dünya, etkileşim ritüellerinin zincirlenerek birbirine bağlanmasıyla oluşmuştur. Bu teorik hattı takip ederek, etkileşimin anlam ve semboller dünyasında nasıl inşa edildiğini anlamak için Sembolik Etkileşimcilik durağına uğramak elzemdir.

4. SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİK: ANLAMIN KIRILGAN İNŞASI

Sosyolojik teoride sembolik etkileşimcilik, makro yapıların belirleyiciliğine karşı bir başkaldırı olarak okunmalıdır. Bu yaklaşım, toplumsal gerçekliğin verili bir nesnellik olmadığını; aksine aktörlerin semboller aracılığıyla sürekli olarak

inşa ettiği, yorumladığı ve bazen de yıktığı akışkan bir süreç olduğunu savunur (Marshall, 1999: 647).

İnsan eylemleri sembollerin anlamlarına göre şekillenir. Sembollerin anlamları, bireylerin etkileşimleri sonucu oluşur ve bu süreç, anlamların pekişmesi veya dönüşmesiyle sonuçlanır. Bireyler, sembollerini oluşturma, anlamlandırma ve aktarma potansiyeline sahiptir ve bu süreç, bireyin toplumsal bir varlık olarak nasıl şekillendiğini belirler (Ritzer, 2013:117-118). Sembolik etkileşimcilikte, gerçeklik yaratma, anlamlı araştırma, genelleştirilmiş diğer, adlandırma, kendini doğrulayan kehanet ve sembol manipölasyonu gibi ögeler önemli bir rol oynar (Griffin, 2012).

Yaklaşımın entelektüel mimarı George Herbert Mead, düşünme eyleminin kendisini bile toplumsal bir süreç olarak tanımlar. Griffin'e göre, Mead düşünme sürecini, başkalarının bizi nasıl göreceğini ve yaptıklarımıza nasıl tepki vereceğini sürekli olarak değerlendirdiğimiz bir zihinsel diyalog olarak tanımlar (2012:58). Mead'e göre benlik, diğer insanlarla kurulan etkileşimler aracılığıyla oluşur. Mead, yapı ve fail gerilimini "I" (Ben) ve "Me" (Beni) diyalektiği ile çözer: "Me", toplumun bizden beklediği kuralları ve normları temsil ederken; "I", bu beklentilere verilen anlık, öngörülemez ve bazen de isyankar yanıttır. Bireylik, işte bu itaat ve direniş arasındaki gerilim hattında inşa edilir (Schubert, 2006:52).

Sembolik etkileşimciliğin teorik çerçevesini genişleten Charles Horton Cooley, benliğin sosyal kökenlerine yaptığı vurguyla akımın kurucu figürlerinden biri olarak öne çıkar. Cooley'e göre, sembolik dünya üç ana bileşenden oluşur: Organizma (öznel dünya), durum (sosyal dünya) ve nesneler (nesnellikler dünyası) (Schubert, 2006:65). Cooley'nin yaklaşımında, fert ve toplum bir madalyonun iki yüzü gibi birbiri olmadan var olamazlar; toplumdan bağımsız bir "ben"

düşünülemez. Ona göre benlik tözsel bir varlık değil, iletişim süreçlerinin bir ürünüdür. İnsan benliği, sosyal etkileşimlerle inşa edilir. Cooley’in en önemli kavramlarından biri olan ayna benlik, kişinin kendini başkalarının gözünden görmesi ve bu yansıma üzerinden benlik algısını şekillendirmesidir.

Bu süreç basit bir yansıma değil, bireyin kendisi hakkında bir yargıya varmasını sağlayan üç aşamalı bir kurgudur. Cooley’e göre ayna benlik üç temel unsura sahiptir: “Diğer kişiye görünüşün hayali, o kişinin bu görünüşe ilişkin yargısının hayali ve gurur ya da aşığılanma/onuru kırılma gibi bir tür öz-hissetme (self-feeling) (1964:184). Dolayısıyla birey, 'başkası benim hakkımda ne düşünüyor?' sorusuna verdiği yanıtlarla kendi benliğini inşa eder. Cooley’in geliştirdiği bir diğer önemli kavramı olan birincil gruplar; “... bireye en erken ve en eksiksiz toplumsal birlik deneyimini vermeleri anlamında ve ayrıca daha ayrıntılı ilişkilerle aynı derecede değişmemeleri, ancak nispeten kalıcı bir kaynak oluştırmaları anlamında birincildir” (Cooley, 1909:26). Birincil gruplar bireye en erken ve en tam sosyal birliktelik deneyimini sunar ve bu gruplar, bireyin sosyal kimliğinin oluşumunda kalıcı bir kaynak olarak önemli bir rol oynar.

Cooley’e göre, birincil gruplar sadece birey için değil, sosyal kurumlar için de büyük önem taşır. Cooley, insan doğasının değişip değişmeyeceği sorusuna yanıt arar ve bu süreci üç aşamada açıklar. İlk aşamada, bireyde doğuştan var olduğuna inanılan ancak kullanılmadıķa fark edilmeyen yetenekler ele alınır. Cooley, bu yeteneklerin görünür olmamasının, gelişmedikleri anlamına gelmediğini belirtir. İkinci aşamada, birincil gruplar önemli bir rol oynar; aile ve yakın arkadaşlar gibi ilişkiler aracılığıyla, bireyin temel sosyal duyguları ve tutumları şekillenir. Üçüncü aşama ise, insan doğasının belirli durumlar ve kurumlar tarafından nasıl etkilendiği üzerinde durur. Cooley, insan doğasının son derece değişken olduğunu ve bireylerin

davranışlarının, içinde bulundukları koşullara gre değiştiğini savunur. Bu değişkenlik, bireylerin bencil, verimsiz ve kavgacı olmasından, daha sonra veya başka bir durumda cömert, barışçıl, verimli ve ilerici olmasına kadar geniş bir yelpazede değişebilir. Her şey, bireyin nasıl uyarıldığına ve organize edildiğine bağlıdır (Cooley, 1964:32-33).

Herbert Blumer, etkileşimci perspektifi bir yöntem haline getirerek, toplumsal yapının ancak bireylerin anlam dünyaları ve yorumlama süreçleri üzerinden okunabileceğini iddia eder. Blumer'e göre, toplumsal yapıya ait özellikler insan eyleminin ortaya çıkış koşullarında etkili olabilir, ancak bu eylemleri kesinlikle belirlemezler (Blumer, 1986). O, yapısal işlevselcililiğin bireyi dışsal glerin pasif bir taşıyıcısı olarak gören anlayışına (kültürel kukla) karşı çıkar. Blumer, "sosyal eylemin, bireylerin kendi eylem çizgilerini birbirine uyarladığı bir yorumlama süreci aracılığıyla gerçekleştiğini" belirtir (Blumer, 1986:84). Blumer'e göre, sembolik etkileşim üç temel önerme ile açıklanabilir: İlk olarak, insanlar, şeylere onlara atfettikleri anlamlar doğrultusunda yaklaşırlar. Bir nesne kendinde bir anlam taşımaz; ona anlamı yükleyen insanın ona yönelik tutumudur. İkinci olarak, bu anlamlar etkileşim süreci içinde inşa edilir. Anlam, bireyin psikolojisinde değil, insanlar arasındaki sosyal etkileşimde üretilir. nc olarak ise bu anlamların sabit olmadığı, sürekli olarak etkileşimler aracılığıyla yeniden inşa edildiği vurgulanır. Birey, kendi kendine işaret etme süreciyle bu anlamları yorumlar ve eyleme döker.

5. ETNOMETODOLOJİ: DÜZENİN KIRILGAN BAşARISI

Etnometodoloji, etkileşimlerin ve anlamların belirli durumlarda nasıl ortaya çıktığını ve gündelik hayatın örgütlenme biçimlerini inceler. Bu yaklaşım, toplumsal düzeni verili bir

nesne olarak değil, üyelerin anlık yöntemleriyle sürekli olarak başardıkları kırılgan bir inşa olarak görür. Harold Garfinkel'in öncülüğünü yaptığı bu yaklaşım, toplumsal düzenin bireylerin gündelik eylemleriyle nasıl sürdürüldüğünü araştırır. Etnometodolojinin temel kavramlarından biri olan refleksivite, bireylerin etkileşim süreçlerinde farkında olmadan gerçekteştirdikleri eylemleri ifade eder. Garfinkel'e göre, bu farkında olmama durumu, toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel bir prensiptir. Refleksivite, eylemin üzerine düşünmek değil; eylemin kendisinin, içinde bulunduğu bağlamı hem tanımlaması hem de inşa etmesi demektir (Coulon, 2015: 35-36).

Toplumsal düzen, üyelerin görüldüğü gibi olan ancak fark edilmeyen arka plan beklentilerine uymaları sayesinde ayakta kalır. Etnometodologlar, sosyal yaşamın oluşmasında dilin başat bir rol oynadığını savunurlar, ancak dili, dilbilimciler, felsefeciler veya mantıkçılardan farklı olarak ele alırlar. Onlar, gündelik hayatın dilini odağa alır ve dilin bağlama gönderimli doğasına dikkat çekerler. Bağlama gönderimlilik, sözcüklerin tam anlamlarını yalnızca üretildikleri somut bağlamlarda kazanabileceğini ifade eder; bu bağlam, konuşmacının biyografisi, niyeti, dinleyiciyle olan özel ilişkisi ve önceki konuşmalardan etkilenir (Coulon, 2015:30).

Etnometodolojinin önemli bir özelliği, pratik eylemlere verdiği önemdir. Garfinkel, pratik eylemleri, gündelik hayatın düzenli ve yetkin pratiklerinin sürekli bir icrası olarak tanımlar (2014:20). Üyeler, gündelik hayat içinde bazı eylemleri yeniden ve yeniden gerçekteştirirler; bu eylemlerin bilgisine "pratik " denir ve bu organize pratik inşa durumu, toplumsal olgunun kaynağını oluşturur (Garfinkel, 2014:27).

Refleksivite, etnometodolojinin öne çıkan bir diğer kavramıdır. Coulon, refleksivitenin bilinçli düşünmeyle karıştırılmaması gerektiğini ve insanların eylemlerinin refleksif

karakterinin farkında olmadığını belirtir (Coulon, 2015:35). Eğer bireyler, eylemlerinin refleksif doğasının farkında olsaydı, bu eylemleri sürdürmekte zorluk yaşayabilirlerdi. Garfinkel’e göre, refleksivite, bu farkında olmama durumu nedeniyle olumsuz bir şey olarak değeriendirilmemelidir; aksine, toplumsal düzenin sürdürülmesinin temel prensiplerinden biridir. Coulon, refleksiviteyi, "bir toplumsal çerçeveyi hem betimleyen hem de inşa eden pratikleri ifade eden" bir özellik olarak tanımlar (Coulon, 2015:36).

Turner, etnometodolojinin bazı kabulleri olduğunu ileri sürer. Bunlardan ilki, toplumsal düzenin, aktörlere ortak bir gerçekliğı paylaştıkları duygusunu veren teknikler aracılığıyla sürdürüldüğüdür. İkinci olarak ise, toplumsal düzenin devamında, bu ortak gerçekliğin özü, aktörlerin ortak teknikleri kabullenmesinden daha az önemlidir (Turner, 1991:477).

Etnometodolojiyi sembolik etkileşimcilikten ayıran temel farklardan biri, dış dünyaya dair olguların tamamının paranteze alınmasıdır. Etnometodoloji, etkileşimlerin ve anlamların belirli durumlarda nasıl ortaya çıktığını incelerken, sembolik etkileşimcilik ise bireylerin birbirleri ve kendileri ile etkileşimine odaklanır. Bu farklı yaklaşım, etnometodolojinin gündelik hayatın örgütlenme biçimlerine olan ilgisini öne çıkarır ve gündelik hayatın pratik eylemlerle nasıl yapılandığını anlamaya çalışır: “‘Etnometodoloji’, bağlama-gönderimli ifadelerin ve diğeri pratik eylemlerin rasyonel özelliklerini, gündelik hayatın organize [düzenli] ve ehliyetli pratiklerinin olumsal süregelen icrası olarak araştırır” (Garfinkel, 2016:29). Sembolik etkileşimcilik "anlamın içeriğıyle" (aktör buna ne dedi?) ilgilenirken, etnometodoloji "anlamın üretim teknikleriyle" (aktör bunu nasıl gerçek kıldı?) ilgilenir.

6. DRAMATURJİ: ETKİLEŞİM DÜZENİ VE BİREYİN RİTÜELİSTİK PERFORMANSI

Erving Goffman'ın dramaturji yaklaşımı, sosyal etkileşimlerin toplumsal süreçlerin merkezindeki rolünü vurgular. Goffman, etkileşimi sadece iletişimsel bir süreç olarak değil, devlet veya ekonomi gibi kendine has kuralları ve ritüelleri olan özerk bir etkileşim düzeni olarak teorize etmiştir. Goffman, etkileşimi, bireylerin birbirleriyle sürekli olarak yüz yüze geldikleri bir olay olarak tanımlar ve bu süreçte bireylerin roller oynadığını öne sürer. Ona göre, toplumsal düzenin devamını sağlama motivasyonu, bireylerin bu roller ve normlar aracılığıyla şekillenir. Goffman'ın odaklandığı anlık ve yüz yüze etkileşimler, toplumsal hayatın önemli bir parçasıdır ve bu etkileşimler, toplumsal yapının mikro düzeyde nasıl işlediğini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Etkileşimlerin doğru bir şekilde incelenmesi, bireylerin anlık eylemlerine odaklanmayı gerektirir. Bu bağlamda, toplumsal yapılar ve etkileşimsel pratikler arasında gevşek bir bağlaşım olduğu, bu yapıların etkileşimsel süreçlerle nasıl iç içe geçtiği üzerine düşünmek gerekir.

Goffman'ın dramaturji yaklaşımı, sıklıkla sembolik etkileşimcilik çerçevesinde değerlendirilse de, Goffman'ın kendisi bu yaklaşımın sembolik etkileşimcilik içinde tam anlamıyla yer almadığını belirtmiştir. O, bireylerin öznel niyetlerinden ziyade, etkileşimin yapısal iskeletiyle ilgilenmesi bakımından daha Durkheimci bir çizgidedir. Özellikle Frame Analysis (1972) ve Strategic Interaction (1970) çalışmalarında, Goffman'ın sembolik etkileşimcilikten ayrı bir çizgide yer aldığı görülür. Goffman'ın Gündelik Hayatta Benliğin Sunumu adlı eseri, dramaturji yaklaşımının detaylandırıldığı temel çalışmasıdır. Bu eserde, sahne önü, sahne arkası, rol ve performans gibi kavramlar öne çıkar. Goffman'a göre etkileşim, "belli bir bireyler kümesinin sürekli olarak birbirlerinin

karşısında bulunduğu bir olay" sürecindeki tüm etkileşimleri kapsar (Goffman, 2016: 28). Sürecin tanımlanmasında karşılaşma kavramı merkezi bir yer tutar. Yaklaşımın temel dinamiklerinden olan performans, belirli bir bağlam dâhilinde bir katılımcının diğerlerini etkileme amacı taşıyan faaliyetlerinin bütünü olarak ele alınır. Buna paralel olarak rol kavramı ise, performans esnasında icra edilen, önceden yapılandırılmış ve farklı durumlarda da yinelenebilir nitelikteki eylem şablonları şeklinde ifade edilmektedir.

Goffman, sosyal etkileşimleri toplumsal süreçlerin merkezine yerleştirir ve bu etkileşimlerin mikro düzeyde nasıl işlediğini analiz eder. Randall Collins, Goffman'ın teorik kaynaklarının anlaşılmasının zor olduğunu belirtir ve Goffman'ın tüm çalışmalarında başka bir terminoloji kullanarak bu kaynakları gizlediğini iddia eder. Ancak Collins'e göre, Goffman'ın Durkheim'a olan bağlılığı açıktır. Goffman'ın hocası Warner'in, onun sosyolojisinin oluşumunda büyük bir etkisi olsa da, Goffman'ı farklı kılan nokta, Warner'in ilgilendiği "açık, formel ritüeller" yerine "toplumsal hayatımızın her yanına nüfuz eden, genellikle farkında olmadığımız ritüeller" üzerine odaklanmasıdır (Collins, 2015:227). Collins'e göre Goffman, Durkheim'ın ilkel kabile ritüellerini modern kent yaşamına taşıyarak, modern bireyi kendi benliğinin hem tapınağı hem de tapınak bekçisi ilan etmiştir.

Goffman'ın odağında anlık ve yüz yüze etkileşimler vardır. Anlık etkileşimler, belirsiz bir zamanda kurgulanmış değildir, şimdi ve burada vuku bulur. Miell ve Dallos (2016), Goffman'ı sosyal psikologlardan ayıran en önemli özelliğin, "etkileşimi mümkün kılan nedir?" sorusuna odaklanması olduğunu ifade eder. Onlara göre Goffman, sözlü ve sözlü olmayan eylemlerin bir modelini etkileşimde bulunan her iki kişi için de izler. Goffman, sosyal etkileşimin ancak katılımcıların belirli bir ifade düzeyini koruduğu durumlarda mümkün

olabileceğini savunur. Bu da etkileşimin, tarafların birbirlerinin "yüzünü" (saygınlığını) korumak için yaptıkları zımni ve stratejik bir işbirliği olduğu anlamına gelir.

Goffman'ın analizinde toplumsal yapı, yekpare bir bütün olarak değıl, etkileşim süreçlerinin bir toplamı olarak ele alınır. Çetin, gündelik hayatta kurulan yüz yüze ilişkilerin birincil ilişkilerle sınırlı olmadığını, tanıdığımız ya da tanımadığımız kimselerle yüz yüze etkileşim içine girmemizin önünde bir engel olmadığını vurgular:

“... etkileşim (yani yüz yüze etkileşim) kabaca fiziksel olarak aynı ortamda bulunan bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin eylemleri üzerindeki etkileri olarak tanımlanabilir. Bir etkileşim dendiğinde ise, belli bir bireyler kümesinin sürekli olarak birbirlerinin karşısında bulunduğu bir olaydaki tüm etkileşimler kastediliyor demektir; bu durumda ‘bir karşılaşma’ tabiri de aynı işi görür. ‘Performans’ ise belli bir durumda belli bir katılımcının diğeri katılımcılardan herhangi birini etkilemeye yönelik tüm etkinlikleri şeklinde tanımlanabilir” (Goffman, 2014:28).

Goffman, yüz yüze etkileşimi "odaksız etkileşim" ve "odaklı etkileşim" olarak ikiye ayırır: Odaksız etkileşim, “birbirinin odasının önünden geçen iki yabancı, her biri diğeri gözetimi altında olduğundan kendi hâl ve hareketlerini değiştirip birbirlerinin kıyafetine, tavrına ve genel vaziyetine göz atması” durumunu ifade eder. Odaklı etkileşim ise, kişilerin iletişimi bir müddet sürdüğü durumlarda söz konusudur. Goffman, odaklanmış etkileşimi konuşma haliyle sınırlandırırken, odaklanmamış etkileşimi "mesela otobüs bekleyen iki insanın birbirini süzerek ölçüp biçtiğı, ancak birbirleriyle açık bir konuşma haline geçmedikleri durumlarda gerçekleşen etkileşim türü" olarak tanımlar (Goffman, 2017:167).

Sosyoloji Sözlüğü'nde, odaklı etkileşim "iki ya da daha fazla aktörün yüz yüze etkileşimini eşgüdümlemek için kullanılan bir kavram" olarak tanımlanmıştır (2005:538). Goffman (2018:8), "(o)daklı etkileşimin meydana geldiği toplumsal örgütlenmenin doğal birimine odaklı toplanış, karşılaşma veya gömülü faaliyet sistemi" adını verir. Goffman, yüz yüze etkileşimleri analiz ederken üç temel birim tanımlar: toplumsal olay, topluluk ve toplumsal durum. Toplumsal olay, "gayrı resmi olan ve kendi içinde pek bir varlık olarak algılanmayan olaylar"ı ifade ederken, topluluk, "üyeleri o an birbirlerinin yanı başında bulunan herkesi kapsayan ve iki ya da daha fazla kişiden oluşan grupları" tanımlar. Toplumsal durum ise, "içeri giren bir insanın topluluğun üyesi olduğu yani orada bulunduğu (ya da o an bulunur duruma geldiği) herhangi bir yerdeki kalabalık mekânsal çevre"yi kapsar (Goffman, 2017:166-167).

Goffman'a göre sosyal etkileşim, diğerlerinin algısından ziyade, onların bizi nasıl algıladığıyla ilişkilidir. Susie Scott (2009), sosyal hayatın karışık, öngörülemez ve açık olduğunu ifade eder ve bireylerin bu hayat içinde rollerini gerçekleştirirken, başkalarının davranışları ışığında kendi davranışlarını sürekli olarak gözden geçirdiklerini belirtir. Goffman, etkileşimin sürekliliğini, bireylerin etkileşime açık olmasını sağlayarak garanti altına alır (Scott, 2009:26). Goffman'ın aktörlerinin etkileşime açık olmalarını göstererek etkileşimin sürekliliğini garanti altına aldığını belirtir. Ali Esgin'e göre, Goffman toplumsal düzenin temelinde kişiler arası etkileşim görür ve analizin merkezine bu etkileşim sürecindeki aktörleri yerleştirir. Goffman'ın yaklaşımında roller ve normlar merkezi bir rol oynar; bireyler, başkalarının izlenimlerinden hareketle kendi eylemlerini yönetirken kasıtlı bir biçimde rollerini oynayan failler olarak betimlenir (Esgin, 2018:22).

Randall Collins, Goffman'ın sosyal inşacı bir yaklaşıma sahip olduğunu ve bireylerin benliklerini inşa ederken çok az

hareket alanına sahip olduğunu savunur. Adler ve diğerleri, Goffman'ın çalışmalarını inşacı bir tema üzerinden yorumlar ve onun hem rollerle (kendiliğin doğası) hem de kurallarla (mikro-sosyal normlar) ilgilendiğini belirtir. Goffman'ın aktörleri, başkalarının izlenimlerini yönetmek amacıyla kasıtlı olarak rol oynar ve bu süreç, bireylerin içsel benliklerini şekillendirirken toplumun kendi kendini düzenleyen yapısını da etkiler (Collins, 2005:16). Bu hareketsizliğin altında bireyin benliğinin inşası vardır. Adler vd., Goffman'ı inşacı bir tema üzerinden okur:

“Goffman'ın çalışması hem roller (kendiliğin doğası) hem de kurallar (mikro-sosyal normlar) ile ilgilidir. Eylemlerini başkalarıyla işbirliği içinde hizalamak amacıyla rol almak yerine, Goffman'ın aktörleri, başkalarının izlenimlerini yönetmek amacıyla kasıtlı ve manipülatif olarak rol oynamaktadır. Bu, bireyin i benliğini şekillendiren, aynı zamanda toplumun kendi kendini düzenleyen karakterini dışına dayatarak, bireylerin içsel benliğini şekillendiren etkileşim ritüelleri aracılığıyla gerçekleşir” (Adler vd. 1987:220).

Goffman, modern toplumun en önemli düzeni olarak etkileşim düzenini gösterir. Kwang Ki Kim, etkileşim düzeninin genel geçer tanımlamalara uygun bir düzen olmadığını belirtir ve Goffman'a göre bireyin bu düzeni sürdürmek için çeşitli nedenleri olduğunu ifade eder. Etkileşim düzeni, doğası gereği kırılğan bir yapıya sahiptir ve bu durum, etkileşimlerin toplumsal düzenin temel kiplerinden biri olduğunu gösterir. Levent nsaldı (2019), Goffman'ın makro ve mikro arasında gevxek bir bağlaşım olarak adlandırdığı etkileşim düzeninin, toplumsal yapılarla nasıl ilişkilendirildiğini vurgular. Goffman'a göre etkileşimin doğru şekilde incelenmesi, "karşılıklı olarak birbirinin yanında hazır bulunan kişilerin eylemleri" odağında gerçekleşir. Bu nedenle, Goffman'ın ünlü ifadesiyle, “O halde insanlar ve onların anları değil, anlar ve o anların insanları vardır” (Goffman, 2017:11).

Goffman'ın bu radikal tespiti, insanı tahtından indirir: Birey, anın ve sahnenin bir ürünüdür; sahne çökerse, benlik de yok olur.

7. SONUÇ YERİNE

Gündelik hayat, insanın sosyal bir varlık olarak varlığını sürdürmesi için gerçekleştirdiği tüm eylemleri kapsar ve bu süreçte etkileşimler merkezi bir rol oynar. Ancak bu eylemler sıradan rutinler değil, iktidarın, kimliğin ve toplumsal hiyerarşilerin her an yeniden üretildiği stratejik anlardır. Gündelik hayatın inşa sürecine odaklanarak, etkileşimlerin ve bu etkileşimlerin biçimlerinin incelenmesi, sosyal gerçeğliği anlamak ve açıklamak için gerekli olan etkileşimler sosyolojisinin önemini vurgular.

Tarihsel kökleri oldukça eskiye dayanan bu tartışma, sosyolojide etkileşimlerin merkezi bir rol oynadığı yaklaşımları ele alır. Bu çalışmada, etkileşimler sosyolojisinin temel kavramları ve bu yaklaşımı şekillendiren önemli isimler incelenmiştir. Örneğin, George Herbert Mead'ın rol oynama kapasitesi ve benlik kavramı, etkileşimcilik içinde merkezi bir yer tutar. Mead'ın, insanların başkalarının rolünü üstlenme yeteneğine vurgu yapması ve düşünmenin, başkalarıyla yapılan bir zihinsel konuşma olduğunu savunması, sembolik etkileşimcilik teorisinin temellerini oluşturur. Mead, bireyi toplumsal bir ürün olarak tanımlarken, aynı zamanda ona düşünen ve yanıt veren aktif bir fail olma kapasitesini iade etmiştir.

Bu bağlamda, Blumer, Cooley, Garfinkel ve Goffman gibi önemli isimlerin yaklaşımları da değerlendirilmiştir. Blumer'ın sembolik etkileşim süreci, Cooley'in ayna benlik ve birincil gruplar kavramları, Garfinkel'in etnometodolojisi ve Goffman'ın dramaturji yaklaşımı, etkileşimci yaklaşıma farklı perspektifler sunarak bu teorinin kapsamını genişletir. Bu teorik çoğulculuk, etkileşimin tek bir formülü olmadığını; bazen sembolik bir

yorumlama (Blumer), bazen bir ayna yansıması (Cooley), bazen pratik bir başarma süreci (Garfinkel), bazen de stratejik bir sahne performansı (Goffman) olarak işlediğini gösterir.

Etkileşimler sosyolojisi, insanların sosyal dünyayı nasıl anlamlandırdığını ve etkileşim içinde nasıl bulunduklarını açıklamak için güçlü bir çerçeve sunar. İnsanların günlük hayatta diğerleriyle olan etkileşimleri, kimliklerini, davranışlarını ve toplumsal ilişkilerini şekillendirir. Bu teori, toplumsal yapıyı bireyler arasındaki anlamlı etkileşimlerin bir ürünü olarak görür ve bu etkileşimlerin sosyal düzeni nasıl oluşturduğunu inceler. Dolayısıyla makro yapılar (devlet, ekonomi, sınıf) ile mikro etkileşimler (sohbet, ritüel) arasında hiyerarşik bir ilişki yerine karşılıklı bir kuruculuk ilişkisi vardır.

Sonuç olarak, etkileşimleri incelemek, sosyal ilişkilerin ve toplumsal düzenin anlaşılmasında kritik bir rol oynar. Bu teori, toplumsal yapının bireyler arasındaki etkileşimler aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü ortaya koyar. Özellikle Batı kökenli bu teorilerin, Türkiye gibi ilişkilerinin yoğun olduğu, mahremiyet sınırlarının farklı çizildiği toplumlarda nasıl işlediğini (veya işlemediğini) test eden yerel saha çalışmalarına ihtiyaç vardır. Böylece etkileşimler sosyolojisi, sadece bir mikro analiz tekniği olmaktan çıkıp, toplumsal değişimi ve düzeni anlamak için makro teorilerle rekabet edebilen güçlü bir açıklama modeline dönüşecektir.

KAYNAKÇA

- Adler, P. A., Adler, P. ve Fontana, A. (1987). Everyday Life Sociology. Annual Review of Sociology, 13, 217–235. doi: 10.1146/annurev.so.13.080187.001245
- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (2008). Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi. Ankara: Paradigma.
- Blumer, H. (1986). Symbolic Interactionism: Perspective and Method. California: University of California Press.
- Borlandi, M., Boudon, R., Cherkaoui, M. ve Valade, B. (2011). Sosyolojik Düşünce Sözlüğü. İstanbul: İletişim.
- Bruce, S. ve Yearley, S. (2006). The Sage Dictionary of Sociology. London: Sage.
- Collins, R. (2005). Violence: A Micro-Sociological Theory. New Jearsey: Princeton University Press.
- Collins, R. (2015). Interaction Ritual Chains. New Jearsey: Princeton University Press.
- Cooley, C. H. (1909). Two major works: Social organization. Human Nature and the Social Order. Illinois: Free Press of Glencoe.
- Coulon, A. (2015). Etnometodoloji. İstanbul: Küre.
- Çetin, E. (2017). Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Esgin, A. (2016). Sosyolojik Soruştırmalar: Gündelik Olanın Analizinden Kesitler. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Esgin, A. (2018). Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler. Esgin, A.ve Çeğin, G. (Ed). Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar içinde (s. 13–35), Ankara: Phoenix.

- Garfinkel, H. (2014). Etnometodolojide Araştırmalar. Ankara: Heretik.
- Goffman, E. (1970). Strategic Interaction. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Goffman, E. (2009). Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu. İstanbul: Metis.
- Goffman, E. (2014). Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar. Ankara: Heretik.
- Goffman, E. (2015). Tımarhaneler: Akıl Hastalarının ve Kapatılmış Diğer Kişilerin Toplumsal Durumu Üzerine Denemeler. Ankara: Heretik.
- Goffman, E. (2017). Etkileşim Ritüelleri. Ankara: Heretik.
- Goffman, E. (2017). Kamusal Alanda İlişkiler Toplu Yaşamın Mikro İlişkileri. Ankara: Heretik.
- Goffman, E. (2018). Toplum İçinde Davranmak. Ankara: Heretik.
- Griffin, E. M. (2012). A First Look at Communication Theory, New York: Mcgraw Hill.
- Kim, K. K. (2012). Order and Agency in Modernity: Talcott Parsons, Erving Goffman, and Harold Garfinkel. New York: Suny Press.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Miel, D. Dallos, R. (1996) Social Interaction and Personal Relationships. London: Sage.
- Ortega y Gasset, J. (2014). İnsan ve “Herkes”. İstanbul: Metis.
- Ritzer, G. (2013). Sosyoloji Kuramları. Ankara: De Ki.

- Schubert, H. J. (2006). The foundation of pragmatic sociology: Charles Horton Cooley and George Herbert Mead. *Journal Of Classical Sociology*, 6(1), 51-74. Doi: 10.1177/1468795X06061284
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik Ve Kültür*. İstanbul: Metis.
- Simmel, G. (2015). *Modern Kültürde atışma*. İstanbul: İletişim.
- Turner, J. H. (1988). *A Theory of Social Interaction*. California: Stanford University Press.
- Ünsaldı, L. (2019). *Burada ne oluyor?: Türkiye'de etkileşimlerin ekolojisi üzerine bir deneme*. Ankara: Heretik.
- Weinberg, D. (2014). *Contemporary Social Constructionism*. Philadelphia: Temple University.
- Wolff, H. K. (1950.) *The Sociology of Georg Simmel*. New York: Free Press.

SOSYOLOJİ ALANINDA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com